

АЛЫВУН

№6 (160)
МАУСЫМ 2021 ЖЫЛ

**БАСПАНА –
БАСТЫ МӘСЕЛЕ**

18

**СИМВОЛ ВОЕННЫХ ДЕЙСТВИЙ:
РАЗВИТИЕ ШТУРМОВЫХ
ВИНТОВОК**

22

**БАҒАНАЛЫ
БАСТЫ ОРДА**

32

ҰЛЫ ДАЛА ӘСКЕРІ – ТӘУЕЛСІЗДІК ТІРЕГІ!

Республикалық әскери-сараптамалық журнал

АІВҮН

2021

МАЗМҰНЫ:

ТӘУЕЛСІЗДІККЕ – 30 ЖЫЛ

«ЕЛ ЕҢСЕСІ ТІКТЕЛІП, ҰЛТТЫҚ РУХЫМЫЗ КӨТЕРІЛДІ ...».....4

ПАМЯТЬ

ПРЕДАННЫЙ ВОЕННОМУ ДЕЛУ ДО КОНЦА.....8

ДАТА

НА СТРАЖЕ ВОЗДУШНЫХ РУБЕЖЕЙ.....12

МЕДИЦИНА ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРІ КҮНІ

«ӘСКЕРИ АДАМ ЖӘНЕ ДӘРІГЕР БОЛУ СЫНДЫ АРМАНДАРЫМДЫ
БІР МАМАНДЫҚҚА ТОҒЫСТЫРДЫМ».....14

САРАПТАМА

БАСПАНА – БАСТЫ МӘСЕЛЕ.....18

ТЕХНИКА И ВООРУЖЕНИЕ

СИМВОЛ ВОЕННЫХ ДЕЙСТВИЙ:
РАЗВИТИЕ ШТУРМОВЫХ ВИНТОВОК 22

ИСТОРИЯ

В ВОДАХ СЕДОЙ БАЛТИКИ 27

6 ШІЛДЕ – ЕЛОРДА КҮНІ

БАҒАНАЛЫ БАСТЫ ОРДА.....32

АІВҰН

Республикалық әскери-сараптамалық журнал

БАС РЕДАКТОР

Алия Майсеитова

БАС РЕДАКТОРДЫҢ

ОРЫНБАСАРЫ

Тимур Аубакиров

РУКОВОДИТЕЛЬ

ПРОЕКТА SARBAZ.KZ

Тимур Кубеков

БӨЛІМ МЕҢГЕРУШІСІ

Ерлібай Қадырбай

ДИЗАЙНЕР

Адил Шеримбетов

ТІЛШІЛЕР

Рима Әбеуова

Алия Майсеитова

Меруерт Сафаева

Нариман Дюсенов

Бақытгүл АБАЙҚЫЗЫ

ФОТОТІЛШІ

Ағыбай Аяпбергенов

E-MAIL: info@sarbaz.kz

МЕНШІК ИЕСІ:

«Әскери ГАЗ Медиа» ЖШС

Қазақстан Республикасы,

010000, Нұр-Сұлтан қаласы,

Есіл ауданы, Комсомол тұрғын алабы,

Домалақ ана көшесі, 11 үй.

Тел. 8 (7172) 25-21-63

Қазақстан Республикасы

Қорғаныс министрлігінің

тапсырысы бойынша

шығарылады

Автордың пікірі редакцияның көзқарасын білдірмейді.

Қолжазбалар мен фотосуреттер рецензияланбайды және авторларға қайтарылмайды.

Журнал Қазақстан Республикасы Инвестициялар және

даму министрлігінде тіркеліп, 2015 жылғы 30 сәуірде

№5341-Ж куәлігі берілген

Шығуы ай сайын. Бағасы еркін.

Таралымы 1015 дана. Тапсырыс №6

«ЕЛ ЕҢСЕСІ ТІКТЕЛІП, ҰЛТТЫҚ РУХЫМЫЗ КӨТЕРІЛДІ ...»

Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев «Тәуелсіздік бәрінен қымбат» атты мақаласында еліміздің отыз жылдық кезеңіндегі бағдар мен белестерге кеңінен тоқталып өтеді. Тәуелсіздіктің атаулы датасын атап өтудің бағдарламасына айналған бұл мақалада «Биыл қастерлі Тәуелсіздігімізге 30 жыл толады. Бұл – қайта жаңғырған қазақ мемлекеттігінің, ата-бабаларымыз аңсаған азаттықтың тұғыры нығая түскенін әйгілейтін маңызды белес. Мен азаттықтың алғашқы онжылдығын жаңа Қазақстанның іргетасын қалау кезеңі деп атар едім. Осы уақытта Елбасының басшылығымен мемлекетіміздің нышандары белгіленіп, билік жүйесі қалыптасты. Ұлттық валютамыз айналымға енді. Қарулы Күштеріміз құрылды. Ата заңымыз қабылданды. Шетелдермен дипломатиялық қатынас орнатылды. Еліміз беделді халықаралық ұйымдарға мүше болды» деп атап көрсетеді.

«Айбынды Армиямыз – Тәуелсіздігіміздің төл перзенті» деген тақырыппен жарияланған көлемді сұхбатында Армия генералы С.Нұрмағамбетов: «Армиямызды құрғанға дейін алғашқы қадам Мемлекеттік қорғаныс комитетін құру болған. Комитет өз қызметінің басында елімізде орналасқан барлық әскери бөлімдермен тығыз байланыс орнатып, олардың жағдайлары туралы ақпараттар алған болатын. Сонымен бірге Қазақстан Президентінің аппаратында және Министрлер Кабинетінде әскерлерді басқару жүйесін тиімді ұйымдастыру үшін Қорғаныс бөлімі құрылды. Сол кезде жұмыс күні-түні қайнап жатты. Кәсіби мамандар жетпейтін еді. Бұрынғы Кеңес Одағының Орта Азия, Түркістан әскери округтерінде қызмет еткендер, өздерінің туған елдеріне кетіп жатты. Бірақ та біз ұлттық армиямыз-

ҚАЗАҚСТАН ТӘУЕЛСІЗДІГІНЕ

30 ЖЫЛ

ды бұрынғы одақтық республикаларынан Отанымызға оаралған әскери қызметшілермен толықтыра бастадық. Онымен бірге Алматы жоғары жалпы әскери командалық училищесінің базасын кеңейтіп, жаңадан факультеттер аштық. Ұлы Отан соғысы кезінде әскери қызметшілерді қысқа офицерлік курстарында дайындайтын, сол тәжірибені біз де қолға алдық», - деп еске алған.

«Мемлекет басшылығы Қазақстан Республикасының аумағында орналасқан 40А армиясын Түркістан Әскери округінің құрамынан шығарып, ҚР Президентіне және Қарулы Күштер қолбасшылығына бағынатын жеке армия етіп қайта құру; Әуе қорғанысының 37 корпусының командирі етіп 1945 жылы туылған, ұлты – қазақ, қазіргі таңда ПВО 12 ОА ПВО 17 дивизиясында командир лауазымында қызмет атқарып жүрген авиация генерал-майоры Мұхтар Қапашұлы Алтынбаевты тағайындау; Алматы жоғары жалпы әскери-командалық училищесін Орта Азия республикалары мен Қазақстанның жергілікті ұлттарынан офицер кадрларының басым көпшілігін дайындайтын оқу орнына айналдыру; полковник Абай Бөлекбайұлы Тасболатов, 1951 жылы туған, ұлты – қазақ,

М.Фрунзе атындағы Әскери академияны бітірген, Алматы жоғары жалпы әскери-командалық училищесінде 20 жылдан астам взвод командирінен батальон командиріне дейін қызмет атқарған, қазір Қазақстан Республикасының Мемлекеттік Қорғаныс комитетінің аппаратына тағайындалған, әскери маман ретінде училищенің бастығы лауазымына сәйкес келеді» деген ұсыныстар жасалды.

Қасым-Жомарт Кемелұлы өз мақаласында: «...Дүние жүзіне тарыдай шашылған қазақ баласын атажұртқа шақырып, ұлы көшке жол аштық. Соның нәтижесінде ел еңсесі тіктеліп, ұлттық рухымыз көтерілді» деп атап көрсеткендей, елге оралған қандастарымыздың алдыңғы көші осы Тәуелсіздіктің алғашқы кезеңіне дөп келді. Елге қарап елеңдеген қазақ баласы әлемнің түкпір-түкпірінен атажұртқа оралуға қам жасады. Биылғы жылы қандастардың елге оралғанына отыз жыл толып отыр. Осы кезеңде әскери мамандар да өз өтініштерін билік басына жеткізіп жатты. Бұл жөнінде де архивте біршама деректер сақталған.

Шетелдегі қазақтармен байланыс жасайтын «Қазақстан» қоғамының төрағасы Ш.Жәнібековтың

ҚР Президенті Н.Назарбаевқа монғолиялық Б.Қауияұлының Монғолия Республикасында тұратын қазақ офицерлерінің атамекенде қызмет етуге әзір екендіктері жайлы жазған хаты ерекше назар аудартады. Шетелдегі қазақ офицері өзінен басқа әскери қызметте жүрген бірнеше адамды атап өтіп, ел қорғау қызметіне дайын екендіктерін баяндаған Ш.Жәнібековтің хаты төмендегі мазмұнда: «Құрметті Нұрсұлтан Әбішұлы! Жуырда елімізде туысшылай жүрген монғолиялық отандасымыз Білімхан Қауияұлы «Қазақстан» қоғамы тарапынан қабылданып, астанада болып қайтты. Отандасымыз шетелдік қазақтар арасында таралмаған кәсіптің түрі – әскери өнерді игеріпті. Ол 1957 жылы туған, шені – майор. Монғолияның батыс шекарасындағы «Цаган-Нұр» кедені бақылау-тексеру пунктінің бастығы болып істейді екен. 1980 жылы Москвадағы Моссовет атындағы шекарашылардың жоғары мектебін бітіргеннен соң әртүрлі қызметтерді атқарған. Өткен жылы әкесі – Қауия ақсақал Қазақстанға (Қарағанды облысы, Егіндібұлақ ауданы) әулетімен көшіп келіпті. Ал Білімхан қызмет бабымен сол жақта қалып қойған. Алдағы мақсаты – атамекенге қоныс аударып,

әскери қызметін осында жалғастыру. Бұл күрделі шаруа болғандықтан алдымен мән-жайды анықтап білу үшін Алматыға келіп қайтуды жөн көріпті. Мейман астанада республика Еңбек министрі С.Бейсенов пен Қорғаныс министрінің бірінші орынбасары, генерал-майор С.Алтынбековке жолықты. Сұхбаттасуларда бірқатар мәселелер бойынша мәмілеге қол жеткізілгенімен отандасымыздың талап-тілегі шешімін толық таба алмады. Басты бөгет – Б.Қауияұлының Монғолияның азаматы екендігі және ант беріп елге қызмет етіп жатқандығы.

Бір кездері түрлі саяси науқандардың салдарынан еріксіз қоныс аударған қаралы көшті құрағандар мен олардың ұрпақтарының өз тарихи Отанына қайта оралуына азды-көпті қадамдар жасалында. Осынау өмірлік маңызды ұлы іске Сіздің тарапыңыздан қажетінше қолдау мен көмек керектігі айқын сезілуде. Атап айтқанда, сырттағы қазақ жұртының өкілдерінің Қазақстан Республикасының азаматтығын алуы мәселесін тездетіп іске асыру керек сияқты. Сонда республикамызда қат

көптеген білікті мамандарды шетелдік қазақтар арасынан да табуға болар еді. Білімжан Қауияұлының айтуынша, монғол қарулы күштерінің қатарында 80-ге жақын қазақ офицерлері бар екен. Бұлардың барлығы Қазақстанда қызмет

етуге белді бекем буынған көрінеді. Олардың іштерінде әскери басшы қызметтерде жүргендері де бар деседі. Атап айтқанда, армия тылы бастығының орынбасары, полковник Дәлел, Увенур аймақтық шекара штабының бастығы,

майор Жекей сияқты азаматтар атамекенге қызмет етуге әзір екендігін отандасымыз хабардар етті. Қазақ офицерлерінің дені – әскери жоғары оқу орындарын бұрынғы Кеңес Одағында тауысқандар.

Сапар соңында отандасымыз Сіздің атыңызға жазған өтініш-хатын табыстауды «Қазақстан» қоғамына аманат етіп қалдырып еді. Сол тілекті орындай отырып, туысымыздың сұранысы қанағаттандырылады деп үміттенеміз.

Б.Қауияұлының хаты: «Қазақстан Президенті Нұрсұлтан Әбішұлы, Сізге өтініш. Өтініш білдіруші мен, Білімхан Қауияұлы, Монғолия азаматымын. 1957 жылы Монғолияның Баян Өлке аймағында тудым. 1965-1975 жылдары аймағымыздағы қазақ орта мектебін бітірдім. 1975 жылы Москваның Моссовет атындағы шекарашылардың жоғарғы мектебіне түсіп, оны 1980 жылы тауыстым. 1980 жылдан бүгінге дейін ешбір үзіліссіз Монғолияның шекара жауынгерінде әртүрлі қызмет атқардым. Қазір еліміздің батыс шекарасындағы «Цаган-Нұр» кеденінің тексеріп-бақылап өткізу пунктінің бастығымын. Шенім – майор, Семей, екі балам бар. Орыс, монғол тілдерінде сөйлей аламын.

Бірге туысқан 6 ағайыным, әкем барлығы 1991 жылдан Қарағанды облысы, Қазыбек би ауданы (бұрынғы Егіндібұлақ), Мәди атындағы совхозда тұрады. Өзім де Қазақстанға көшіп келу ниеттемін. Әрине, мүмкін бол-

са, Қазақстанның Қарулы Күштерінің қайбір саласында әскери қызмет атқарып, туған халқыма қызмет етсем деп ойлаймын. Осы өтінішім орындалып қалар деген үміттемін. Өтініш білдіруші Білімхан Қауияұлы. Менің адресім: Монғолия. Баян-Өлгей аймағы, «Цатын-Нур» ШНА ХУ –1116. Салбар. х/ч Х.Билимхан.

Мемлекеттің міндеті – адамдардың еңбек етіп, өмір сүруінің тиісті заңдық тетіктерін жасау, конституциялық

құқықтарына кепілдік беру. Қорғаныс саласындағы алғашқы қадамдар жөнінде архив құжаттары осылай сыр шертеді.

Ә.СҮЛЕЙМЕНОВА,
Қазақстан Республикасы
Президенті архивінің Жинақтау
және құжаттама басқармасының бас
сарапшысы, тарих ғылымдарының
кандидаты

ПРЕДАННЫЙ ВОЕННОМУ ДЕЛУ ДО КОНЦА

Прошел год с того дня, как ушел из жизни заместитель министра обороны Казахстана генерал-майор Бакыт Курманбаев. Профессионал военного дела, порядочный, честный, трудолюбивый, ответственный, любящий и заботливый глава семьи, друг, который всегда придет на помощь, – таким вспоминают генерала Бакыта Жанузаковича все, кто знал его и был близок с ним

Памяти генерала Бакыта Курманбаева

Бакыт Жанузакович родился 21 сентября 1970 года в г. Усть-Каменогорске. В 1993 году окончил Казахский государственный университет им. аль-Фараби.

Высокий профессионал военного дела, он приобрел большой опыт службы в Вооруженных Силах Казахстана.

В 2005 году Бакыт Курманбаев завершил обучение в Военной академии войсковой противовоздушной обороны Сухопутных войск Российской Федерации, а в 2008-м окончил Высшие академические курсы Военной академии Генерального штаба Вооруженных Сил Российской Федерации.

Профессиональный путь начал с должности командира взвода пусковых установок, командира зенитной ракетной батареи, в разные годы занимал руководящие должности в Министерстве обороны, а также руководил Отделом военной безопасности и обороны Совета Безопасности Республики Казахстан.

6 мая 2017 года Указом Президента Республики Казахстан ему было присво-

ено воинское звание «генерал-майор». В апреле 2019 года Бакыт Курманбаев был назначен заместителем министра обороны Республики Казахстан. Курировал вопросы материально-технического обеспечения, взаимодействия с оборонно-промышленным комплексом, а также тылового и медицинского обеспечения. Внес значительный вклад в ликвидацию последствий чрезвычайного происшествия в г. Арысы, с первых дней борьбы с пандемией активно занимался организацией и обеспечением мероприятий по противодействию распространения инфекции. Награжден орденами «Айбын» II степени, «Данқ» II степени.

Поражали его трудоспособность и выносливость

– Мы познакомились с Бакыт Жанузаковичем в 2010 году, когда практически вместе были назначены в Департамент военно-технической политики, он на должность заместителя начальника, а я – начальником отдела по работе с обо-

ронно-промышленным комплексом, вспоминает полковник Ержан Айтаков, заместитель начальника Департамента военно-технической политики МО РК. - Наш департамент к тому времени был практически только создан (создан в 2009 году), находился на стадии становления как связующее звено между Вооруженными Силами (их потребностями в вооружении, военной технике) и оборонно-промышленным комплексом, вел работу по вопросам государственного оборонного заказа и военно-технического сотрудничества.

Имея к тому времени большой опыт работы, Бакыт Жанузакович активно приступил к реализации данных направлений, и в первую очередь к разработке нормативных правовых актов.

- При первой встрече с ним сразу было видно, что он хороший аналитик и специалист во многих сферах военной деятельности, в том числе как командир, технический специалист, управленец, - отмечает Ержан Толеуханович.

По словам полковника Ержана Айтакова, Бакыт Жанузакович был очень требовательным человеком, и в первую очередь к себе. Действовал по принципу «делай, как я», в отношении подчиненных никогда не позволял себе оскорблений.

Благодаря огромному вкладу генерал-майора Курманбаева в 2020 году были приняты поправки в законодательство, направленные на повышение безопасности арсеналов, баз и складов хранения, одна из главных целей этих поправок – повышение безопасности населения, гражданской и промышленной инфраструктуры. Под его кураторством активно проводилась работа по вопросу совершенствования процедур

закупок вооружения и военной техники в интересах обороны.

- Лично меня всегда поражали его трудоспособность и выносливость, ка-

ЗА ТАКИМИ
КОМАНДИРАМИ,
КАКИМ БЫЛ ГЕНЕРАЛ
БАКЫТ КУРМАНБАЕВ,
ПОДНИМАЮТСЯ В
АТАКУ, ПОТОМУ ЧТО
УВЕРЕНЫ, ЧТО ТЕБЯ
ПРИКРОЮТ, И ЕСЛИ
НАДО, ТО СОБОЙ.

зальсь, он вообще не устает, приходит на службу раньше всех, уходит позже. Понятий «суббота», «воскресенье» или «праздничные дни», по-моему, для него не существовали в принципе. Да, работать с ним было нелегко, но его отношение к службе и себе лично придавали нам силы и понимание того, что требуется исполнить ту или иную задачу именно так и к установленному сроку, - продолжает полковник Айтаков.

Как отвечающий за вопросы военно-технического сотрудничества Ержан Толеуханович неоднократно выезжал с Бакытом Жанузаковичем для участия в международных встречах в двустороннем и многостороннем формате, где генерал Курманбаев также проявлял себя

Память о нем навсегда в сердцах

- Познакомились мы, когда вместе поступали на физический факультет КазГУ, и изначально не придали этому факту никакого значения, - вспоминает супруга генерала Роза Жамбыловна. - Как иногда это бывает при первой встрече, мне он совсем не понравился... Мы стали студентами. Дружная жизнь в общежитии, участие в различных студенческих мероприятиях – праздниках, викторинах, выездах на отработки, - все это сблизило нас надолго и, как получилось, навсегда.

По признанию Розы Жамбыловны, Бакыт Жанузакович был любящим мужем, отцом, но на первом месте в его жизни была военная служба.

- Он был очень предан ей. Необыкновенно ответственный, педантичный во всем, он не мог позволить себе выполнить поставленную на службе задачу

как грамотный переговорщик, умеющий отстаивать интересы государства.

- Когда к нему обращались по служебным или личным вопросам, он всегда старался помочь, сделать все возможное, несмотря на свою загруженность. Во внеслужебное время, в быту он был очень скромным человеком. Хорошо знаем его семью, супругу Розу. Даже нечастые общения сложили у нас мнение о высокопорядочности их семьи, дружбе, домашнем уюте, - говорит полковник Айтаков.

За такими командирами, каким был генерал Курманбаев, поднимаются в атаку, потому что уверены, что тебя прикроют, и если надо, то собой, подчеркивает Ержан Толеуханович.

Студенческие годы

В музее боевой славы, Сарыюзекский гарнизон

плохо, он работал, полностью отдавая себя. В любой военной семье мужья-офицеры то в нарядах, то на учениях... Были времена, когда его по 9 месяцев не бывало дома, когда он был на учебе, на полигонах, - рассказывает супруга генерала Курманбаева.

Бакыт Жанузакович сильно любил детей Руслана и Диану. Трепетно относился к дочери. Лишний раз не позволял ей даже мыть посуду, говорил: «Девочка в доме гостя, она должна отдыхать в доме родителей. Вот, вырастит, выйдет замуж и наработается у себя дома».

- Когда у Руслана родились дети Эмир и Демир, Бакыт впервые почувствовал,

каково это возиться с малышами: купать их, укачивать, укладывать спать. Он мог с ними мяч погонять, покататься на санках. Такой возможности быть рядом с маленькими Русланом и Дианой, видеть, как они ежедневно растут, меняются, в свое время у него не было, потому что он был постоянно на службе. Внуки дали ему возможность прочувствовать это. Он успел увидеть, как они пошли, услышал их первые слова, успел проводить в первый класс. Он не чаял в них души. Еще он ждал внучку... Говорил детям в шутку: «Кто из вас внучку родит?», - вспоминает Роза Жамбыловна.

Заместитель министра обороны Ба-

кыт Курманбаев ушел из жизни в период пандемии коронавируса.

- Приходя домой, он всю одежду и ручки дверей обрабатывал, переодевался на балконе и сразу вещи бросал в стирку, и к утру все это было наглажено, начищено. Мы даже не предполагали, что он заболел. Не было никаких симптомов - ни температуры, ни кашля. 8 июня он ушел на работу, сдал анализ, и после обеда ПЦР-тест показал положительный результат. Не заезжая домой, он сразу поехал в модульный инфекционный центр.

По словам Розы Жамбыловны, у нее - инвалидность 2 группы. Супруг не стал

рисковать ее здоровьем, поэтому, не заехав домой, поехал в больницу. Спустя почти полтора месяца, 14 июля, его не стало... Он находился в коме, поэтому родным не удалось не только увидеть главу семьи, но и поговорить...

В Сарыозекском гарнизоне, где Ба-кыт Курманбаев начинал военную службу командиром взвода и дорос до заместителя командира полка по вооружению, есть музей боевой славы. В нем открыли уголок, посвященный генералу. Память о нем живет в сердцах всех, кто его знал, служил вместе с ним, уважал и любил его.

Алия МАЙСЕИТОВА

Фотографии из архива семьи Курманбаевых

НА СТРАЖЕ ВОЗДУШНЫХ РУБЕЖЕЙ

19 июня военнослужащие войск противовоздушной обороны отметили свой профессиональный праздник. Управление войсками ПВО было сформировано 29 лет назад. Сегодня это отдельный род войск в составе Сил воздушной обороны, который называют воздушным щитом Казахстана.

Директива о создании войск противовоздушной обороны была подписана первым министром обороны Казахстана Сагадатовом Кожамжетовичем Нурмагамбетовым 19 июня 1992 года. В состав войск вошли соединения и части 37 корпуса ПВО, дислоцированные на территории Казахстана – зенитные, ракетные, радиотехнические и авиационные части, а также аэродромно-технические подразделения, батальон связи и радиотехнического обеспечения.

У истоков становления войск ПВО стояли Халық қаһарманы генерал армии Мухтар Алтынбаев, генерал-майор авиации Анатолий Васимов, генерал-лейтенант Окас Сапаров, генерал-майор Нуржан Муканов и многие другие. В 1998 году войска противовоздушной обороны вошли в состав Сил воздушной обороны.

Сегодня на вооружении войск противовоздушной обороны стоят современные зенитные ракетные комплексы и средства разведки, способные своевременно обнаруживать и поражать воздушные цели во всем диапазоне высот и скоростей. В 2020 году по программе перевооружения в войска противовоздушной обороны поступил новый зенитный ракетный комплекс «БУК-М2Э». Ранее были введены в эксплуатацию современные радиолокационные станции GM-403 «Нур» казахстанского производства и «Роса-РБ», позволяющие держать под контролем все воздушное пространство Казахстана.

Перед ПВО стоят задачи по защите административно-политических, промышленно-экономических районов страны с воздуха, борьбе с воздушным

противником, прикрытию группировок сухопутных войск в пунктах дислокации и на маршрутах выдвижения, важных военных и других объектов от ударов авиации и беспилотных летательных аппаратов с воздуха.

Личный состав войск противовоздушной обороны круглосуточно несет боевое дежурство, осуществляя непрерывный контроль за соблюдением порядка использования воздушного пространства.

- Служить в войсках ПВО очень ответственно. Нужны хорошие знания, аналитический склад ума. Даже солдат срочной службы сюда отбирают с уже имеющимся техническим, инженерным образованием. Это коллективные войска, и важно слаженно

выполнять поставленные задачи. При этом при выполнении определенной задачи (в армии это всюду, но в таком роде войск особенно) важны действия каждого отдельного воина, который является незаменимым в целой системе. Наша главная цель - контролировать воздушные рубежи родины, - отметил один победителей профессионального конкурса «Әскер тарланы-2020» командир зенитного ракетного дивизиона (С-125) одной из войсковых частей войск ПВО майор Марат Ищанов.

Родившийся в поселке Шетпе Атырауской области Марат с ранних лет грезил об армии. Он любил слушать рассказы отца о подвигах родного дедушки в годы Великой Отечественной войны.

Правда, тогда, в детстве, мечтая носить военную форму и иметь военную выправку, мальчик еще не знал, что будет служить в войсках противовоздушной обороны: со специализацией он определился чуть позже, в период поступления в высшее учебное заведение.

В 2006 году выпускник Мангистауской областной школы-интерната для одаренных детей Марат Ищанов подал документы в Военный инженерный институт радиоэлектроники и связи, находящийся в Алматы. В 2011 году успешно окончил его как специалист-радиотехник и был зачислен в распоряжение главнокомандующего СВО ВС РК.

Его направили служить в войсковую часть войск ПВО офицером наведения

радиотехнической батареи зенитного ракетного дивизиона (С-125). Позже Марат Сагидуллаевич исполнял должность начальника станции отделения управления зенитного ракетного дивизиона, был командиром стартовой батареи, заместителем командира дивизиона - начальником штаба. Летом прошлого года его назначили на должность командира дивизиона.

По итогам боевого состязания в родной войсковой части в 2013 году военнослужащий награжден как «Лучший офицер наведения», по итогам 2016-го признан «Лучшим командиром батареи». Имеет медаль III степени «10 лет за безупречную службу в ВС РК» и другие награды. В прошлом году победил в но-

минации «Аспан қорғаны» в профессиональном конкурсе «Әскер тарланы».

Вся жизнь военнослужащего связана со спортом. С 1-го класса школы он занимается дзюдо, қазақша күрес и самбо. В этих видах спорта 16 раз становился чемпионом Мангистауской области и призером республиканских турниров. Сегодня, в свободное время посещая спортзалы, майор Марат Ищанов разговаривает со школьниками, агитирует их поступать на службу в Вооруженные Силы, разъясняет им суть идеи «Мәңгілік Ел».

Семья для военнослужащего является тем источником вдохновения, силы, который помогает выполнять поставленные задачи на службе, достигать новых высот. Супруга Айсауле, сын Олжас и мама, которая сейчас на пенсии, во всем поддерживают Марата Сагидуллаевича.

Сейчас в войска ПВО приходят служить ребята с высшим образованием, близкие к интеллектуальному труду и «продвинутые» в плане компьютерных технологий, проявляющие интерес к работе на инженерном вооружении. Быть для молодежи достойным примером для подражания, дать им все необходимые знания, – вот, к чему стремятся старшие офицеры.

Военнослужащие войск противовоздушной обороны гордятся своей принадлежностью к этому роду войск и с честью выполняют возложенные на них задачи.

Әскери дәрігер болу – жараланған жауынгерге тәуліктің кез келген уақытында алғашқы көмек көрсетуге дайын болу, ұрыс алаңында жаныңды шүберекке түйіп қойып, бірінші кезекте жауынгердің өмірін құтқару. Әсілі, мұндай мамандықтың иесі болу үшін адамға асқан төзімділік пен салқынқандылық керек шығар. Журналымыздың бұл санындағы кейіпкер – өмірін осы салаға арнаған жан. Біз де сұхбатымызды елімізде маусым айының үшінші жексенбісінде атап өтілетін медицина қызметкерлері күніне арнадық. Орайы келгенде, Шығыс өңірлік қолбасшылығына қарасты Семей гарнизонының 32355-К әскери бөлімінде дәрігер – терапевт қызметін атқаратын медицина қызметінің капитаны Назерке Қозықанқызы Нысанды сөзге тартып көрдік.

«ӘСКЕРИ АДАМ ЖӘНЕ ДӘРІГЕР БОЛУ СЫНДЫ АРМАНДАРЫМДЫ БІР МАМАНДЫҚҚА ТОҒЫСТЫРДЫМ»

– Назерке Қозықанқызы осыдан 29 жыл бұрын Мемлекет басшысының Жарлығымен еліміздің Қарулы Күштері Бас штабының әскери-медициналық басқармасы құрылды. Сұхбатымызды әскери дәрігердің міндетінен бастасақ.

– Жалпы алғанда, әскери дәрігердің басты міндеті – жараланған әскери қызметшілердің өмірін құтқару. Бейбіт уақытта олар санитарлық-гигиеналық қадағалауды орындайды, емдеу-алдын алу жұмыстарын жүзеге асырады, эпидемияға қарсы іс-шараларды жүргізеді, медициналық жабдықтауды бақылайды. «Ауырып ем іздегенше, ауырмайтын жол ізде» дейді ғой, біз көбіне профилактикаға көңіл бөлеміз. Жеке құраммен әрдайым дұрыс тамақтану, салауатты өмір салтын

ұстану, зиянды әдеттерден аулақ болу, дене дайындығын қолға алу сынды әртүрлі шаралар өткіземіз. Мен өзім медициналық пунктте амбулаторлық қабылдау дәрігерімін. Бізде әрбір қалаларда лазарет, госпитальдар бар. Әскери адамдарға және олардың отбасыларына операция жасау немесе салалық дәрігерлер қажет болған жағдайда көрсеткіштерге сай Нұр-Сұлтан, Алматы сынды қалалардағы госпитальдарға тегін ем қабылдауға жіберіледі.

– Неліктен әскери медицинаны таңдадыңыз? Ақ халатты абзал жандарға қарағанда әскери дәрігерлердің қызметінде қандай да бір айырмашылықтар бар ма?

– Семей мемлекеттік медицина университетінде әскери кафедра-

да оқып жүрген кезімнен бастап мен әскери дәрігер болуды қаладым. Маған бала кезімнен форма кию, әскери адамдар, әскери тәртіп қатты ұнайтын. Дәрігер болуды да армандадым. Сол себепті мен әскери кафедрада оқығанда бір жағынан әскери адам, және де дәрігер болу сынды армандарымды бір арнаға, бір мамандыққа тоғыстырдым. Және де жолдасымның әскери адам болуы да әсер етті деп айтсам да болады. Жоғарғы оқу орнын бітіргеннен кейін мен бірден әскери дәрігер болған жоқпын. Өскемен қаласындағы № 2 қалалық ауруханада дәрігер болып істедім. Кейін салыстыра қарасам, екеуінің айырмашылығы екі бөлек екен. Әскери дәрігер мен жай дәрігердің айырмашылықтары көп. Мысалға алғанда, әскери дәрігер

кез келген экстремалды жағдайда: ол ұрыс алаңы бола ма, ол бір шиеленіс бола ма, жалпы кез келген жағдайда алғашқы көмек көрсетіп, жаралыны ұрыс алаңынан алып шығуы керек. Бізді соған дайындайды да. Ұрыс алаңынан жаралыны алып шығудың бірнеше тәсілдері болады. Кез келген қиын жағдайда сен ешбір кедергіге қарамай өзіңнің жағдайда қолына қару алып, ерлермен бірге өз отбасын және туған жерін жаудан қорғаған. Айқын мысал: сақ патшайымдары Томирис пен Зарина, жары Қабанбай батырмен жоңғарға қарсы соғысқан Гауһар, ағасы Кенесары ханмен бірге жауды ықтырған Бопай, пулеметші Мәншүк Мәметова, мерген Әлия Молдағұлова, ұшқыш Хиуаз Доспанова, зенитші Ақима Ақжолова сынды аналарымыз бізге қашанда үлгі. Сол себепті мен де Қарулы Күштер қатарында өз әскери борышымды абыроймен атқарып, ана және отбасының сақтаушысы бола отырып, Отанды қорғауға өз үлесімді қосқым келеді.

Ұстаздар отбасында дүниеге келгендіктен бе, мен бала кезімнен барлық қоғамдық іс-шараларға қатысып өстім. Спортқа да, өнерге де өте жақынмын. Бөлімде болатын қоғамдық іс-шараларға да белсенді қатысамын. Өткен жылы өтуі тиіс болған VI халықаралық «Армия ойындары – 2020» жарысының «Медициналық эстафета» сайысынан барлық іріктеулерден өттім. Бірақ пандемия жағдайына байланысты бұл халықаралық жарысты өткізуге шектеу қойылғандықтан, Өзбекстанда өтетін жарысқа бара алмадым. Биылғы жылы «Шығыс» өңірлік қолбасшылығы әскери қызметшілері арасында Президенттік көпсайыс пен шаңғы спортынан өткен чемпионатта жүлделі орынды алдым. Осы жолы «Шығыс» өңірлік қолбасшылығында өткен табельдік қарудан оқ ату чемпионатында 2 орын алдым.

Қазір Томирис және Аяла атты екі қыз тәрбиелеп отырған ардақты анамын. Жолдасым да әскери қызметші, 54770 әскери бөлімінде аға офицер сапер болып қызмет атқарады.

– Әскерилер отбасы екенсіздер. Назерке Қозықанқызы, әскер – біздің мемлекетіміздің қорғаны. Енді өзіңіз әскери дәрігер болғаннан кейін, жауынгерлеріміздің денсаулық жағдайын жақсы білесіз. Осы жайлы

не айтар едіңіз?

– Жас сарбаздарды әскер қатарына қабылдағанда олардың денсаулықтары толық тексерістен өтеді. Демек кез келген әскери бөлімге денсаулықтары жақсы сарбаздар іріктеліп алынады. Өзімізде істеп жүрген әскери қызметшілерді біз жыл сайын тереңдетілген медициналық тексерістен өткіземіз. Қажет болған жағдайда санаторлық курорттық емдерге жіберіп тұрамыз. Тек қана әскери адамдарды ғана емес, олардың отбасыларына да біз көмек көрсетеміз. Ауырып қалған жағдайда, дәрігерлік кеңес беріп, толықтай медициналық қамтамасыз етеміз. Жалпы айтқанда, Қазақстан армиясының әскери құрамындағы сарбаздардың денсаулығы жақсы деп айта аламын.

– Тәуелсіздік жылдары қоғамның барлық саласы сияқты әскери медицина да көптеген өзгерістерді бастан өткерді. Тек бір нәрсе өзгермеді. Ол әскери дәрігерлердің басты міндеті – әскери қызметшілердің денсаулығын жақсарту, әскерді медициналық қамтамасыз етуді үнемі жетілдіріп отыру. Осы ретте, әскери медицинамыздың қазіргі деңгейі қандай деп айтар едіңіз.

– Әскери медицина қазір қарқынды дамып келеді. Кез келген саланың

дамуы үшін ең бірінші кадр сапасына мән берілу керек. Мен ойлаймын, дәрігердің білімі мен біліктілігі – ең маңызды мәселе. Осы орайда бізді үнемі біліктілігімізді жетілдіру курстарына жіберіп тұрады. Алматы қаласындағы Әскери медицина орталығына, шет мемлекеттерге, АҚШ-қа, Ресейдің Санкт-Петербург қалаларына біліктілікті арттыру мақсатында оқуға жіберіп жатыр. Мұның өзі – үлкен тәжірибе. Өзге елдердің әскери медицинасында қандай жаңалықтар бар? Олар емдеу саласында қандай тәсілдер қолданады? Осындай жаңалықтармен танысып, білім алмасып, бөлісіп қайтамыз. Одан бөлек бітімгершілік миссиясының отрядтары құрамында Сирия, Ливан, Африка елдеріне барып көмек көрсету мақсатында сол отрядтардың құрамында да дәрігерлер барып жатыр. Бұл да үлкен тәжірибе, жаңалық, жетістік деуге болады.

– Өзіңіз білесіз, пандемия қоғамның барлық саласына өзгерістер әкелді. Әсіресе, Covid-пен күресте медицина қызметкерлерінің мойнына үлкен салмақ түсті. Пандемия сіздердің жұмыстарыңызды қаншалықты қиындатты?

– Біз кез келген күрделі жағдайға дайын боламыз. Сол себепті біз бірден пандемия кезінде өз жұмысымызға кірісіп кеттік, жұмыла жұмыс атқардық десек те болады. Алғашында әрбір бөлімде санитарлық посттар құрылып, әскерилер бөлімге термометриялық тексерістен өткізілу арқылы кіріп отырды. Профилактикалық іс-шараларға белсенді ат салыстық. Әскери қызметшілер қалалық жерлерде болған әртүрлі патрульдік рейдтер, қалаларды дезинфекциялау жұмыстарына өз үлестерін қосты. Белгілі бір қалалар «қызыл аймаққа» кіргенде де блок посттар қойылып, сол кезде де әскери қызметшілер, оның ішінде дәрігерлер де термометриялық тексеріп, кіргізіп шығару деген сияқты жұмыстарға бірлесіп атсалысты. Ал вакцинациялау басталған кезден бастап біз жеке құрамға, олардың отбасыларына вакцина алудың тиімділігін толықтай түсіндіріп, барлық әскери қызметкершілер шиеленіс жағдайды түсініп, өз еріктерімен пандемияның алдын алу, жеңудің дұрыс тәсілі екенін түсініп, отбасыларымен вакцина алды. Бұл да бір жасалған дұрыс іс-шара деп

айтар едім. Денсаулығы мықты армия ғана кез келген қиындыққа төтеп береді. Қазіргі әлемде болып жатқан пандемия кезінде әскери қызметкершілердің денсаулығына ерекше көңіл бөліп, бұл індетпен күресуге өз үлесімізді қосудамыз.

– Біздің ұжым да өз кезегінде сізді атаулы мереке – медицина қызметкерлерінің күнімен құттықтайды. Жан жылуымен әлемге шуақ шаша беріңіз. Еңбегіңіз

елене берсін!

– Рахмет. Барлық ақ халатты абзал жандарды мерекелерімен мен де құттықтағым келіп отыр. Жұмыстарына жеміс, отбасыларына береке-бірлік, елімізде білікті де білімді дәрігерлер, өз ісінің кәсіби мамандары көп болсын деген тілегім бар.

– Сұхбатыңызға рахмет. Аман-сау болыңыз.

Сұхбаттасқан Меруерт САФАЕВА

БАСПАНА – БАСТЫ МӘСЕЛЕ

«Үйі бардың – күйі бар». Отан қорғау жолындағы қызметінде елдің шетінде, желдің өтінде жүрген әскеріміздің де отбасының жылы ұясы, табан тірер баспанасы, «кішігірім Отанының» болуы – кезек күттірмейтін мәселе. Бар қазақтың басындағы баспана мәселесі әскерилер үшін соңғы жылдары біраз шешімін тапқандай. Сонымен әскери қызметшілердің баспаналы болуы үшін соңғы шыққан заңда қандай өзгерістер бар, баспана мәселесі қаншалықты шешімін тапты, сараптап көрейік.

Заң бойынша тұрғын үйге мұқтаж әскери қызметшілер мен олардың отбасы мүшелері әскери қызмет өткеру кезеңінде мемлекет есебінен тұрғын үймен қамтамасыз етіледі. Бұл құқықты іске асыру қызметтік тұрғын үй беру немесе әскери қызметшілердің жеке арнайы шотына тұрғын үй төлемдерін аудару арқылы жүзеге асырылады.

Ал енді ресми мәліметті сөйлетсек, бүгінгі күні тұрғын үйге мұқтаж әскери қызметшілер тізімінде 47 138 адам тұр. Ал тұрғын үй қорында 12 444 пәтер мен жатақханаларда 4 562 бөлме бар. Оның 4293 пәтері мен жатақханалардағы 2375 бөлмесі ашық әскери қалашықтарда орналасса, 5 447 пәтер мен жатақханалардағы 1512 бөлме жабық әскери қалашықтарда, ал 2692 пәтер және жатақханаларда 687 бөлме

оқшауланған әскери қалашықтарда орналасқан.

Сонымен, баспанаға мұқтаж әскерилерді тұрғын үймен қамтамасыз етудің тетіктері қандай, бұрынғы заңдар мен қолданыстағы заңның өзгешелігі неде, жаңа заң қандай мүмкіндіктерді қарастырады, енді осыған тоқталсақ.

Бұрын қолданыстағы заңнамаға сәйкес әскери қызметшілерді тұрғын үймен қамтамасыз ету 2013 жылғы 1 қаңтардағы әскери қызмет мерзіміне байланысты жүзеге асырылатын. Ол бойынша барлық әскери қызметшілер үш санатқа бөлінді:

Бірінші санат. Көрсетілген уақытқа дейінгі әскери қызмет мерзімі 10 жылдан кем әскери қызметшілерге әскери қызмет өткеру кезеңінде қызметтік тұрғын үй беріліп, мұндай қызмет

болмаған жағдайда тұрғын үйді жалдау үшін мақсатты өтемақы төленді.

Екінші санат. Әскери қызмет мерзімі 10 жылдан 15 жылға дейінгі әскери қызметшілерге қалдық сомасы бойынша тұрғын үйді жекеменшіктендіру құқығы болды, бірақ қызметтік тұрғын үй берілгенге дейін тұрғын үйді жалға алғаны (жалдағаны) үшін мақсатты өтемақы ала алмады.

Үшінші категория. Көрсетілген уақытқа дейін 15 жылдан астам қызмет еткендерге күнтізбелік мерзімде 20 жыл әскери қызметте болғаннан кейін ақысыз жекешелендіру құқығымен қызметтік тұрғын үй берілді, сонымен бірге тұрғын үйді жалға бергені үшін мақсатты өтемақы құқығы жоқ қызметтік тұрғын үй.

Ал ұсынылған қызметтік тұрғын үй жекешелендіруге жатпаған жағдайларда, тұрғын үйді өтеусіз жекешелендіру құқығы бір реттік ақшалай өтемақы төлеумен ауыстырылды.

Тәжірибе көрсеткендей, әскерилерді тұрғын үймен қамтамасыз етудің бұл жүйесі әскери қызметшілер мен олардың отбасындағы баспана мәселесін толықтай шеше алмады. Бұған дейін «Тұрғын үй қатынастары туралы» Заңға сәйкес баспанаға мұқтаж әскери қызметшілер мемлекет тарапынан бөлінетін төлемдерді тек пәтер жалдауға ғана жұмсап келді. Жыл сайын әскерилерге тұрғын үйді жалдап

тұруға өтемақы төленгенімен, баспана мәселесі шешілмеген еді. Оның үстіне әскери қызметтен босаған адам пәтер жалдауға берілетін бюджеттік қаржыдан қағылды. Сөйтіп, көп жағдайда үйсіз-күйсіз қалды.

Ал 2018 жылдан бастап аталған жағдай өзгеріп, заңдарға енгізілген бірқатар өзгертулер нәтижесінде тұрғын үй төлемдері тұрғын үйге мұқтаж әскери қызметшілердің барлық санаттарына, әскери қызмет өтіліне қарамастан, оларды ай сайын екінші деңгейдегі банктердегі жеке арнайы есепшоттарына аудару арқылы төленетін болды.

Яғни, 2017 жылдың 12 желтоқсанында әскери қызметтің беделін, әскери қызметшілер мен олардың отбасыларының әлеуметтік-құқықтық мәртебесін көтеруге бағытталған Парламент Мемлекет басшысымен қол қойылған «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне тұрғын үй қатынастары мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Қазақстан Республикасының Заңын қабылдады. Заң Қарулы Күштердің әскери қызметшілерін, әскери прокурорларды, ұлттық қауіпсіздік және ішкі істер органдарын тұрғын үймен қамтамасыз ету жүйесін жетілдіруге бағытталды.

Сонымен қабылданған жаңа заң бойынша қандай өзгешеліктер бар?

1. Заңға сәйкес 2018 жылдың

1 қаңтарынан бастап әскери қызметшілерді тұрғын үймен қамтамасыз ету тұрғын үй төлемдері арқылы жүзеге асырылады. Енді тұрғын үйді жалдау үшін өтемақы «ұғымы» тұрғын үй төлеміне «ауыстырылды». Ал тұрғын үй төлемі әскери қызмет өтіліне қарамастан әскери қызметшілердің барлық санаттарына жүзеге асырылады.

Бұл ретте әскери қызметшілерге қызметтік тұрғын үйді одан әрі жекешелендірумен алу немесе қызметтік тұрғын үйді жекешелендіруге жатпайтын қызметтік тұрғын үйді тегін жекешелендіру құқығының орнына ақшалай өтемақы алу құқығы сақталады.

2. Жаңа өзгерістерге сәйкес әскери қызметшілер тұрғын үй төлемдерін тек пәтер жалдауға ғана емес, сондай-ақ оларды «Отбасы банкіндегі» шоттарында жинап, жеңілдетілген несиені өтеуге, басқа екінші деңгейлі банктердегі ипотекалық зайымдарды қайта қаржыландыруға және де үлестік тұрғын үй құрылысына қатысуға пайдалана алады. Яғни, несиені өтеуге жұмсалатын қаражат әскери қызметшінің ай сайынғы жала-қысынан емес, мемлекет тарапынан бөлінетін тұрғын үй төлемдері есебінен алынатын болды.

Ал тұрғын үй төлемдері екінші деңгейдегі банктерде ашылған жеке арнайы шоттарына аударылатын бол-

ды. Әскери қызметшілер осы тұрғын үй төлемдерін тек келесі мақсаттарға жұмсай алады: ипотекалық несиені пайдалана отырып, тұрғын үйді сатып алуға, тұрғын үй арендасын төлеуге, соның ішінде баспананы кейіннен сатып алу құқығымен жалға алуға, үлестік тұрғын үй құрылысына және тұрғын үй құрылыс кооперативіне қатысқан кезде жарналарды төлеуге, тұрғын үй құрылысы жинақтарын жинауға және тұрғын үй жағдайын жақсартуға пайдалана алады.

3. Бұл заң жобасы үш санаттағы әскерилердің барлығына қатысты орындалады. Осы күнге дейін бюджеттен бөлінетін қаржы I топтағы әскери қызметшілерді (10 жылдан кем қызмет еткендер) ғана арендалық баспанамен қамтуға жеткен. Тұрғын үй қорының шектеулілігіне байланысты қазынадағы пәтерлер бәріне бірдей жете бермегендігіне орай көп әскерилер баспанасыз жүрді. Жаңа заң осы олқылықтың орнын толтырды.

2013 жылғы бірінші қаңтардағы жағдай бойынша еңбек сіңірген жылдары он және одан көп болатын барлық әскери қызметшілер үшін жиырма жыл әскери қызметін өтегеннен кейін қызметтік баспананы өтеусіз жекешелендіру құқығы қайта қайтарылады. Бұл ретте әскери қызметшілерге қызметтік тұрғын үйді одан әрі жекешелендірумен алу немесе қызметтік тұрғын үйді жекешелендіруге жатпайтын қызметтік тұрғын үйді тегін жекешелендіру құқығының орнына ақшалай өтемақы алу құқығы сақталады.

4. Яғни, 10 жылдан 15 жылға дейін еңбек сіңірген (1.01.2013 ж.) әскери қызметшілерге өтеусіз жекешелендіру құқығын қайтарды (20 жыл және одан да көп еңбек сіңірген жылдарына жеткеннен кейін). Бұл ереже әскери қызмет мерзімі 10 жылдан 15 жылға дейінгі және 15 жылдан жоғары әскери қызметшілер санаттары арасындағы шекараны жойды және осылайша әскери қызметшілердің екінші және үшінші санаттары арасында әлеуметтік әділеттілікті енгізді.

5. Әскери зейнеткерлердің тағы бір бөлігі тіпті ешқандай баспана берусіз қызметтен шығарылды. Бұл ретте соңғы заң жобасына сәйкес қандай да

бір тұрғын үй берілместен қызметтен шығарылған әскери зейнеткерлерге, сондай-ақ қалашықтарда тұрып жатқан зейнеткерлерге де біржолғы ақшалай өтемақы төлеу көзделген. Оның мөлшері бір шаршы метрдің құнын тұрғын үйдің ауданына әскери зейнеткердің өзін қоса алғанда, әрбір отбасы мүшесіне 18 шаршы метр мөлшерінде көбейту арқылы анықталады. Осының арқасында ведомстволардың қолданыстағы қызметтік тұрғын үй қоры босатылады және ол баспаналар іс басындағы әскерилердің тұруына ұсынылады.

6. Тағы бір маңызды жаңа норма жабық әскери қалашықтар мен заставаларда орналасқандықтан жекешелендіруге жатпайтын қызметтік баспанамен қамтамасыз етілген әскери қызметшілерге қатысты. Заң жобасы бойынша оларға сол өңірге тиесілі тұрғын үй төлемдері ай сайын елу пайызының көлемінде аударылатын болады. Бұл шара оларға алыстағы гарнизондарда әскери қызмет өткеруге кеткен уақытты қаржылай өтейді және әртүрлі мемлекеттік тұрғын үй бағдарламаларына қатысуға мүмкіндік береді.

7. Себеппен жұмыстан шығарылған әскерилерге де баспана тиесілі. Оларға жұмыстан шығып кеткен уақытына дейін тұрғын үй төлемақысы төленеді.

2018 жылы қабылданған жаңа заңға сәйкес ағымдағы тұрғын үй төлемінің мөлшері әскери қызметші әскери қызмет өткеретін Қазақстан

Республикасының тиісті өңіріндегі жайлы тұрғын үйдің бір шаршы метрін жалдау құнының мөлшерін тұрғын үйдің алаңына көбейту жолымен есептеледі. Тұрғын үйдің ауданы әскери қызметшінің өзін қоса алғанда, отбасының әрбір мүшесіне он сегіз шаршы метр пайдалы алаң есебінен айқындалады.

Сонымен жаңа заң қабылданған 2018 жылдан бері тұрғын үй саласында нақты қандай жұмыстар жасалды? Сана-малап көрсек.

2018 жылы 14000 әскери отбасы баспаналы болды. 5772 әскери қызметші біржолғы тұрғын үй төлемі мен ақшалай өтемақы, 1244-і қызметтік үйін жекешелендіріп, өз аттарына шығарды. 7000 әскери қызметші тұрғын үй бағдарламасына қатысқан. 2018 жылы – 310 пәтер, 2019 жылы – 520 пәтер, 2020 жылы 414 пәтер жекешелендірілген. Тұрғын үй төлемақысын:

2018 жылы:

46 527 әскери қызметшіге 39,8 млрд теңге сомасында ағымдағы тұрғын үй төлемдері төленді;

жұмыстан босатылған кездегі біржолғы тұрғын үй төлемдерімен қамтамасыз етілмеген 140 әскери қызметшіге 1 млрд теңге сомасында төленді;

897 әскери қызметші өтеусіз жекешелендіру құқығының орнына 17,6 млрд теңге сомасында ақшалай өтемақы алды.

2019 жылы:

46 527 әскери қызметшіге 39,8 млрд теңге сомасында ағымдағы тұрғын үй төлемдері төленді;

жұмыстан босатылған кезде қамтамасыз етілмеген 140 әскери қызметшіге 1 млрд теңге сомасында біржолғы тұрғын үй төлемдері төленді;

897 әскери қызметші өтеусіз жекешелендіру құқығының орнына 17,6 млрд теңге сомасында ақшалай өтемақы алды.

2020 жылы:

46 527 әскери қызметшіге 39,8 млрд теңге сомасында ағымдағы тұрғын үй төлемдері төленді;

жұмыстан босатылған кезде қамтамасыз етілмеген 140 әскери қызметшіге 1 млрд теңге сомасында біржолғы тұрғын үй төлемдері төленді;

897 әскери қызметші өтеусіз жекешелендіру құқығының орнына 17,6 млрд теңге сомасында ақшалай өтемақы алды.

Сондай-ақ 2018 жылдың 1 қаңтарынан бастап Қорғаныс министрлігі 2018 жылғы 1 қаңтарға дейін әскери қызметтен шығарылған, қызмет еткен жылдары 10 жыл және одан көп, бірақ 20 жылдан аз және жабық, оқшауланған әскери қалашықтарда тұратын адамдарға тұрғын үйге айырбастау жұмыстарын бастады («Әскери қызмет және әскери қызметшілердің мәртебесі туралы» Заңы 55-бабының 6-1-тармағы).

2018 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша Қарулы Күштерде 742 адам жекешелендіруге жатпайтын тұрғын үйлерде тұрған. Оның ішінде 312 адам жекешелендіруге жатпайтын және жабық немесе оқшауланған әскери қалашықта орналасқан қызметтік тұрғын үйді жекешелендіруге жататын тұрғын үйге айырбастау құқығын пайдаланды. 430 әскери қызметші қызметтік тұрғын үйлерді алуды жалғастыруда.

Жалпы тұрғын үй төлемдері барлық санаттағы әскери қызметшілерге бірдей төленеді. Оның ішінде, тұрғын үймен қамтамасыз етілмеген әскери қызметшілерге тұрғын үй төлемдерінің 100 пайызы, қызметтік тұрғын үйлермен қамтамасыз етілген әскери қызметшілерге тұрғын үй төлемдерінің 50 пайызы аударылады.

Бұл соңғы Заңның өзгешелігі бойынша 2018 жылдан бастап еңбек өтіліне қарамастан барлық әскери қызметшілерді пәтермен қамту көзделген. Ал оның қалай жүзеге асатынын жоғарыда айттық. Енді әскери қызмет уақыты ескерілмейді. Төлем сомасы отбасы мүшелерінің санына қарай есептеледі.

Осы орайда Отан қорғаушыларды қолдау мақсатында «Отбасы банкі» арнайы қаржы бөліп, олар үшін арнайы тұрғын үй бағдарламасын әзірледі. «Бұл бағдарлама әскери қызметшілердің тиімді шарттар бойынша өз баспанасына қол жеткізуіне көмек көрсету мақсатында дайындалып, іске қосылды. Арнайы осы үшін «Отбасы банкі» 98 млрд теңге қаражат бөлді. Олардың 48 млрд теңгесі банктің өз қаражаты болса, ал 50 млрд теңгесі – қарызға алынған ақша» делінген банктің хабарламасында.

Айта кетейік, «Әскери өнім» бағдарламасына, әсіресе, Нұр-Сұлтан,

тұрғын үй алуға берілетін кредит бірыңғай талаптар бойынша үлестіріледі. Яғни, кредит жылдық 8 пайыз мөлшерлеменен беріледі. Ал, қорда қаржысы барларға 5 пайызға дейін төмендетілген несиесі ұсынады. Бұл ретте тұрғын үйді таңдауда ешқандай шектеу жоқ. Берілген кредитке су жаңа пәтер сатып алуға болады немесе тұрғын үйдің үлестік құрылысына қатысу мүмкіндігі бар. Сондай-ақ қайталама нарықтан пәтер сатып алуға жұмсауға да болады. Атап өтерлігі, тұрғын үйге қажетті кредитке баспананың жөндеу жұмыстарына жұмсалатын шығынды да қосып алуға да рұқсат етілген.

«Жаңаланған тұрғын үй бағдарламасы бойынша 16 млн теңге көлеміндегі алғашқы кредит талдықорғандық әскери қызметшіге мақұлданды. Бұған дейін ата-анасымен бірге тұрып келген үш баласы бар отбасы енді жаңа үйдегі 4 бөлмелі пәтерге көшіп барды», - деді Қазақстан тұрғын үй құрылыс жинақ банкінің басқарма

өзін қоса алғанда, отбасы мүшелерінің әрқайсысына он сегіз шаршы метрдің ақшасы аударылады. Ал бұл көрсеткіш жыл сайын ҚР Ұлттық экономика министрлігінің статистика комитетінде анықталады. Сондай-ақ әскери қызметтегі адам бастапқы жарнасы болса, алдымен банк берген тізімдегі құжаттарды өткізуі керек. Осыдан кейін, мемлекеттен бөлінетін қаржыға сай пәтерді іздейді.

Міне осындай талаптарға сай бастапқы жарнасын төлеп, құжаттарын өткізіп, «Әскери өнім» бағдарламасы бойынша үй алғандардың бірі – ҚР Қарулы Күштерінің Әуе қорғанысы күштеріне қарасты әскери бөлімінің ефрейторы Ирина Қанатқызы. Әскери салада 2014 жылдан бері жұмыс істеп келе жатқан ол Нұр-Сұлтан қаласынан 3 бөлмелі пәтер алды.

«Банкке құжаттарымды 2019 жылдың мамыр айында тапсырдым. Маусым айында осы үйге кірдік. Бұған дейін жалдамалы пәтерде жүрдік. Енді кең сарайдай өз үйіміз бар. Өте қуаныштымын. Әр саланың өз қиындықтары бар. Маған өз жұмысым ұнайды», - дейді Ирина Наренбаева.

Ирина жолдасы Бақытжан екеуі 4 бала тәрбиелеп отыр. Бала санына байланысты 80 шаршы метр, 3 бөлмелі пәтер бұйырыпты. «Үйге кеткен толық ақшаны жалақыдан бөлек үкімет өзі төлеп отырды. Одан кейін осы өзіміздің үйімізді алдық, қазір баспаналы болдық. Үйіміз өзімізге қолайлы, балабақша, мектеп те жақын. Жалдамалы пәтерде тұрғанда ас бөлмеміз тар болатын, үйді іздегенде осыған қатты көңіл бөлдік. Барлықтарыңызға осындай үй бұйырсын!», - дейді ол қуанышын жасырмай.

«Отбасы банкі» алдағы 15 жылда 60 мың әскери азаматты баспанамен қамтуды көздеп отыр.

Иә, соңғы жылдары әскерилерді тұрғын үймен қамтуда ұзақ жылдан бері сіресіп қалған сең қозғалғандай. Отанын қорғау жолында қызмет етіп жүрген әскерилеріміздің өз «отбасы – ошақ қасының» бүтін, аман болуы олардың баспанамен қамтамасыз етілуіне тікелей байланысты екенін айтқымыз келеді.

Алматы және Семей қалалары мен Шығыс Қазақстан, Алматы, Қарағанды облыстарының тұрғындары белсенді түрде қатысты.

Енді бұдан былай әскерилерге пәтер үлестіру конкурсына қатысудың қажеті жоқ. Өйткені «Отбасы банкі» «әскери өнімнің» шарттарын оңтайландырды. Нақтырақ айтсақ, 2019 жылдың мамыр айынан бастап әскерилер мен арнайы мемлекеттік мекеме қызметкерлеріне

төрағасы Ләззат Ибрагимова.

«Әскери өнім» бойынша берілетін кредит сомасы тұрғын үй төлемдерінің мөлшеріне байланысты есептеледі. Ал төлем мөлшері әрбір өңірге және отбасына құрамына тікелей байланысты. Яғни, үлкен отбасыға үлкен пәтер беріледі. Төлемдердің мөлшері тұрғын үйдің бір шаршы метрін жалға алу бағасына көбейту жолымен айқындалады. Әскери қызметшінің

СИМВОЛ ВОЕННЫХ ДЕЙСТВИЙ: РАЗВИТИЕ ШТУРМОВЫХ ВИНТОВОК

Сейчас автомат является главным оружием пехоты. Главное преимущество автомата или, как его называют по-другому, штурмовой винтовки – высокая плотность огня. В сумме с относительно небольшой массой это делает штурмовую винтовку оптимальным выбором для поля боя. Но автомат далеко не всегда был «идеален». Самые первые образцы таких вооружений страдали от целого ряда серьезных недостатков и не могли использоваться наравне с привычными магазинными винтовками

Эволюция автомата

«Штурмовая винтовка» (в оригинале assault rifle) — огнестрельное оружие, созданное для ведения автоматического огня боеприпасами, занимающими промежуточное по мощности положение между винтовочно-пулемётными и пистолетными. То есть к штурмовым винтовкам не относятся образцы, способные вести автоматический огонь, но рассчитанные на использование пистолетных боеприпасов (т.е. пистолеты-пулемёты), равно как и автоматическое оружие, использующее винтовочные патроны (автоматические винтовки).

Впервые оружие, которое можно отнести к штурмовым винтовкам, было создано в России талантливым оружейником В.Г. Фёдоровым. В 1916 г. было начато серийное производство образца, который автор назвал автоматом. Фактически это была автоматическая винтовка, но с секторным магазином и под японские винтовочные патроны калибра 6,5 мм, имевшие в сравнении с русским патроном 7,62x54R меньшую мощность и импульс отдачи.

В ходе Первой мировой автомат Фёдорова применяли редко. В 1916 году небольшую партию поставили на Румынский фронт, где и состоялся его боевой дебют. Потом оружие использовалось в ходе гражданской войны в России, а часть автоматов даже поучаствовала в советско-финской войне 1940-го года. Вообще же, автомат Фёдорова никогда не значился основным оружием пехоты. Для этого он был чересчур сложен и ненадёжен.

Пионерами же в создании полноценного образца штурмовой винтовки, явившегося родоначальником этого класса оружия, являются немцы. В свете боевого опыта Восточного фронта немецкому командованию стала очевидна избыточная мощность и дальность боя традиционных магазинных и

самозарядных винтовок в условиях, как правило, небольших дальностей огневого контакта. Пистолеты-пулемёты же, будучи почти идеальным оружием для боя накоротке, скажем, в условиях леса или при зачистке траншей и зданий, при стрельбе на дальности свыше двухсот метров имели недостаточную мощность и эффективность.

В результате реализации технического задания германского управления вооружений на новый автоматический карабин, был создан MP 43/44, позже переименованный в SturmGewehr 44, что в переводе с немецкого дословно означает «Штурмовая винтовка». Тем самым новый немецкий образец дал название новому классу стрелкового оружия. Штурмгеввер был создан под разработанный ещё до войны — в 1938 г. — фабрикой Polte-патрон, который, хотя и сохранил стандартный для вермахта калибр 7,92, но имел укороченную до 33 мм гильзу и более лёгкую пулю и по мощности занимал промежуточное положение между пистолетным и винтовочным патронами. В итоге немцы получили довольно удачный образец, позволяющий вести точный огонь одиночными выстрелами на дистанциях до 600 м и обеспечивающий высокую плотность огня при сохранении приемлемой кучности при стрельбе очередями на дистанциях до 300 м.

К тому же новая штурмовая винтовка была предназначена для массового и дешёвого производства с применением штамповки и литья. К недостаткам автомата относят не слишком удобную прикладистость при стрельбе лёжа. Всего до конца войны было произведено более 400 000 штурмовых винтовок в разных комплектациях, включающих в себя образцы, снабжённые оптическими и инфракрасными прицелами и даже такой экзотикой, как кривоствольное устройство Krummlauf Vorsatz J для стрельбы из-за угла зданий и в мёртвых зонах танков и фортификационных сооружений.

Появление на Восточном фронте нового немецкого оружия под проме-

жуточный патрон тут же вызвало ответную реакцию советских оружейников. В 1943 г. конструкторами Н.М. Елизаровым и Б.В. Семёным был создан промежуточный патрон 7,62x39, вошедший в историю как М1943 и ставший самым распространённым промежуточным патроном в мире. Именно под этот патрон был создан сначала самозарядный карабин Симонова — СКС, а затем и легендарный автомат Калашникова.

Итак, нельзя не заметить, что разработка и успешное применение гитлеровской Германией штурмовой винтовки Stg-44 оказало сильнейшее и непосредственное влияние на развитие стрелкового оружия, т.к. армии всех стран мира сделали оружие этого класса основным индивидуальным оружием пехотинца.

А далее было создано величайшее, по мнению многих военных экспертов, оружие — Автомат Калашникова. Он был разработан в далёком 1947 году, но до сих пор остаётся главным оружием пехоты многих стран. За долгие десятилетия были созданы десятки модификаций, а всего произвели более 70 миллионов единиц этого оружия. Данный автомат изменил мир: не зря его изображение встречается на гербах некоторых стран Африки.

Автомат Калашникова никогда не считался самым точным или самым удобным оружием — его преимущества кроются в простоте и дешёвизне. А ещё советские военные идеологи были в числе первых, кто по достоинству оценил саму концепцию автомата. АК бы-

стро стал основным оружием Красной армии, в то время как американцы и европейцы продолжали делать ставку на самозарядные и магазинные винтовки. Консервативные англичане, например, ещё долгие годы после войны считали, что «солдат должен экономить каждый патрон». Но, в конечном итоге, даже они признали преимущество автоматического оружия в качестве главного «аргумента» пехоты.

усовершенствований, что сделало М-16 по-настоящему хорошей винтовкой. А в 1994 году военные США получили новую укороченную модификацию М-16 – карабин М4, получивший невероятную популярность во всём мире. Он почти полностью лишился недостатков своего прародителя и стал любимцем солдат. Из опрошенных в 2006 году американцев, служащих в Ираке и Афганистане, 88% заявили, что довольны карабином М4.

Третье поколение

К настоящему времени образцы современных штурмовых винтовок классифицируют как автоматы третьего поколения (к нулевому относят германские автоматы MP-43 и Stg-44, к первому — АК-47, АКМ и чешский Vz-58, М-14 (США) G-3 (ФРГ), FAL (Бельгия). Главным признаком второго поколения, (к которому относят АК-74, американскую М-16, французский Famas, австрийский AUG и др.), стал переход на патроны меньшего калибра — 5,56x45 и 5,45x39).

Общими признаками штурмовых винтовок третьего поколения являются широкое применение пластмасс и лёгких сплавов, что позволяет существенно облегчить оружие вместе с удешевлением его производства; использование модульной конструкции, применение оптических и коллиматорных прицелов в качестве основных, заложенная ещё на стадии проектирования возможность установки большой номенклатуры дополнительного оборудования: подствольных и дульных гранатомётов, тактических фонарей, лазерных целеуказателей, глушителей.

Рассмотрим некоторые образцы автоматов третьего поколения из числа производящихся серийно, так и находящихся в стадии разработки.

Итальянский стрелково-гранатомётный комплекс ARX-160 разработки фирмы Beretta включает в себя 5,56 мм автомат и 40*46 мм подствольный грана-

томёт, который также может использоваться автономно. Дальность стрельбы из гранатомёта составляет 400 метров. В комплекс помимо собственно штурмовой винтовки и гранатомёта входят прибор управления огнём стрелкового оружия «Aspis» и прибор управления огнём гранатомёта «Scorpio». Модульная конструкция комплекса позволяет после замены ряда деталей использовать патроны 5,56x45 мм, 5,45x39 мм, 7,62x39 мм, 6,8x43 мм, т.е. фактически, весь спектр производящихся сегодня промежуточных патронов. Автомат комплектуется быстросменными стволами 406 и 305 мм, на замену которых уходит не более пяти секунд, рукоятка взведения переустанавливается на обе стороны, есть возможность оперативно изменить направление отражения стреляных гильз. Автоматика работает на принципе газоотвода с коротким ходом газового поршня.

Складной приклад автомата имеет 5 положений регулировки длины. Имеется 4 монтажные планки Picatinny для установки дополнительного оборудования, 6 точек крепления ремня. Мушка и целик складываются. Стандартными цветами покрытия являются чёрный и оливковый. Автомат с коротким стволом весит не более 3-х кг и является идеальным боевым трансформером с возможностью тонкой настройки под нужды конкретного стрелка. Комплекс является базовым для перспективного итальянского комплекта боевой экипировки «Soldato Futuro». Автомат с 2012 года поступает на вооружение итальянской армии и предлагается на экспорт. В частности, вариант автомата под советский патрон 7,62x39 (используются магазины от АКМ) принят на вооружение Силами специальных операций Вооруженных Сил нашей страны.

Следующую революцию в мире автоматов сделали уже американцы. Речь идет о знаменитой М-16 – главном конкуренте АК. В 60-е годы автомат казался идеальным оружием, но сохранялся недостаток – большой вес. И правда, патрон 7,62 мм, который использовал уже упомянутый «Калаш» был слишком тяжелым, а его мощность была избыточной. Поэтому американцы решили применить для своей штурмовой винтовки новый патрон 5,56x45 мм. Это решение, хотя и снизило мощность пули, предопределило развитие стрелкового оружия на много десятилетий вперед. Даже советских военных вдохновил опыт США, так что в 70-е годы на вооружение Красной армии был принят новый вариант автомата Калашникова – АК-74. Он использовал малоимпульсный патрон 5,45x39 мм – аналог американского 5,56 мм. Малоимпульсные патроны и сейчас весьма и весьма популярны. Сколь бы революционен не был новый калибр, а военный дебют М-16 омрачился рядом неприятных аспектов. Особенно остро недостатки винтовки вскрылись во Вьетнаме. В суровых условиях джунглей в руках малоопытных новобранцев сложное и не полностью доведённое до ума оружие часто «отказывалось» стрелять. Это побудило конструкторов внести ряд

Автомат НК-416 фирмы Хеклер-Кох своим появлением обязан желанием этой компании выйти на американский рынок военного и полицейского оружия. Идея заключалась в создании образца, совмещающего в себе эргономику и внешний вид любимой всеми американцами М-16 со значительно повышенной надёжностью. Для этого прямой газоотвод М-16 был заменён системой с коротким ходом газового поршня, такой же, как на винтовке G-36.

Также были улучшены затвор и возвратный механизм и использован ствол повышенной живучести. Любопытно, что поначалу НК-416 разрабатывался в качестве комплекта деталей для апгрейда автоматов типа М-16/М-4. При этом заменялись ствол с газовым двигателем, цевьё, ствольная коробка и затворная группа, замена возвратной пружины и буфера также была рекомендована. При этом приклад, магазин, корпус ударно-спускового механизма с рукояткой и приёмником магазина могут использоваться от старого образца.

В остальном НК-416 имеет много общего со своими «одноклассниками» — телескопический приклад регулируемой длины, быстросменные стволы, четыре направляющие Picatinny rail для крепления различных прицельных приспособлений, лазерных целеуказателей, тактических фонарей, подствольных гранатомётов и т. д. Автомат был принят на вооружение некоторыми специальными подразделениями армии США, в том числе и легендарным контртеррористическим юнитом Delta Force, корпусом морской пехоты США, специальными подразделениями ряда стран и частными военными компаниями, где прекрасно себя зарекомендовал. Оружие имеет высокую точность и кучность стрельбы, что в сочетании с мягкой и плавной отдачей делает его идеальным инструментом в руках профессионала.

В итоге обобщения тактического опыта, полученного войсками международной коалиции в Ираке и Афга-

нистане, выяснилось, что стандартные патроны НАТО калибра 5,56 при определённых условиях имеют недостаточные дальность и пробивное действие. К тому же лёгкая пуля патрона SS 109 на дистанции 400 метров при боковом ветре 17 км/ч имеет снос в два раза больший, чем у пули патрона 7,62x51. В свете этих выводов компания Хеклер-Кох на базе автомата НК-416 разработала автоматическую винтовку НК-417 под патрон 7,62x51 НАТО. К новой винтовке доступно 4 варианта стволов разной длины, причём при использовании «снайперских» стволов длиной 40 и 50 см и соответствующих боеприпасов, при стрельбе одиночными винтовка демонстрирует кучность в районе одной угловой минуты, что позволяет отнести этот вариант НК-417 к тактическим снайперским винтовкам.

Говоря об автоматах третьего поколения невозможно обойти вниманием комплекс SCAR. FN SCAR (англ. Special Operations Forces Combat Assault Rifle) — боевая штурмовая винтовка для сил специальных операций) — была разработана компанией FN-Herstal USA для участия в конкурсе на новую штурмовую винтовку для бойцов US SOCOM, объявленном в 2003 году командованием сил специальных операций США. Согласно требованиям конкурса винтовка должна была, во-первых, максимально использовать принцип модульности, то есть быть легко адаптируемой для конкретных тактических условий, во-вторых, по надёжности превосходить штатный карабин М-4. Также техническое задание предполагало наличие у перспективных образцов комплектов переоснастки под боеприпасы 7,62x39, 6,8 Rem и др.

В 2004 году было объявлено, что победителем конкурса стала компания FN-Herstal USA с винтовочно-гранатомётными комплексами, которые позже были стандартизированы как Mark 16 / Mk.16 SCAR-L и Mark 17 / Mk.17 SCAR-H.

Руководитель программы вооружения US SOCOM Трой Смит подчёркивал, что проектирование винтовок SCAR проводилось при активном содействии самих спецназовцев и особенность винтовок SCAR заключается в том, что это оружие спецназа, воплотившее в себе многолетний боевой опыт.

Семейство винтовок SCAR помимо двух «базовых» вариантов — «лёгкой» винтовки Mk.16 SCAR-L (Light) под патроны калибра 5.56x45мм НАТО и «тяжелой» винтовки Mk.17 SCAR-H (Heavy) под более мощный боеприпас 7.62x51мм НАТО, включает в себя Mk 13 Mod 0 или FN40GL — 40 мм гранатомёт, который может быть использован в качестве подствольного для любого из вариантов, или использоваться автономно.

Обе базовые конфигурации предполагают возможность установки стволов различной длины, определяющих их тактическое предназначение. Существует три стандартных варианта — «S» (Standard), «CQC» (Close Quarters Combat) — укороченный автомат для ближнего боя и «SV» (Sniper Variant) — снайперское оружие. Производитель подчёркивает принцип модульности своей конструкции — 82% деталей, которых насчитывается всего 175, могут быть использованы в оружии обоих калибров.

Fn SCAR Mk 16 существует несколько разновидностей. Стальной магазин для

МК-16 взаимозаменяем с магазином карабина М-4, хотя, по заверениям разработчика, имеет лучшее качество. Хромированный ствол и общее качество изготовления гарантируют высокую продолжительность службы штурмовой винтовки. Автоматика оружия с коротким ходом газового поршня помимо малой чувствительности к загрязнению гарантирует автомату повышенную устойчивость при стрельбе. Полностью реализован принцип двухсторонности:

лапка предохранителя и кнопка фиксатора магазина могут быть приведены в действие с обеих сторон, рукоятка взведения затвора может быть установлена как на правой, так и на левой стороне. Приклад, складываемый направо, регулируется по длине с фиксацией в шести положениях. Несколько пониженный, в сравнении с другими винтовками темп стрельбы способствует большей устойчивости оружия при ведении огня.

Высокие боевые и эксплуатационные качества винтовок семейства SCAR способствовали их широкому распространению в вооружённых формированиях стран мира.

Говоря о современных штурмовых винтовках, нельзя не отметить израильский TAR-21, американский Bushmaster ACR, чешский CZ 805 и ряд других автоматов. Об их преимуществах и недостатках поговорим в следующих номерах.

Подводя итог, хочется отметить,

что штурмовая винтовка как основное оружие пехоты за первые десятилетия своего развития сделала значительный эволюционный скачок. Однако в последние годы развитие замедлилось – оружейникам все сложнее производить автоматы, превосходящие своих предшественников. Эволюционный барьер может быть преодолен посредством разработки новых видов патронов, использования новых материалов для производства автоматов, но сделать революцию в развитии штурмовых винтовок может лишь создание вооружения на новых физических принципах. В ближайшие годы создание принципиально нового оружия не предвидится, так что проверенные и надежные автоматы второго и третьего поколения еще долго будут стоять на вооружении современных армий мира.

Подготовил Тимур АУБАКИРОВ

В Казахстане уделяется большое внимание сохранению исторической памяти, воспитанию подрастающего поколения в духе уважения и заботы о ветеранах войны и труда. Молодые люди должны знать, что во время Великой Отечественной войны наша страна внесла достойный вклад в победу над фашистской Германией. Казахстанцы героически сражались с врагом на земле, в небесах и на море. Именно о них, о наших соотечественниках, служивших во флоте, мы и хотим сегодня рассказать

В ВОДАХ СЕДОЙ БАЛТИКИ

Пожалуй, через одни из самых тяжелых морских битв в истории Великой Отечественной пришлось пройти Краснознаменному Балтийскому флоту (КБФ). Его корабли поддерживали артиллерийским огнем наземные войска окруженных защитников Ленинграда и Ленинградского фронта, обеспечивали противовоздушное прикрытие города на Неве, подводные лодки КБФ активно действовали на морских коммуникациях противника. Достоинно в этих боях проявили себя и казахстанцы. Известно, что на крейсере «Киров» - флагмане Балтийского флота всю блокаду служили 156 моряков из нашей страны. Многие из них за храбрость и мужество получили высокие правительственные награды - ордена и медали. А на завершающем этапе войны десятки наших земляков в составе подразделений морской пехоты принимали участие в Петсамо-Киркенесской наступательной операции, освобождая территорию советской Карелии и сражаясь в Финляндии и Норвегии.

Напомним, победы, одержанные летом и осенью 1944 года, в корне изменили обстановку на балтийском морском театре. КБФ получил возможность выхода в открытое море и нанесения ударов по судам, перевозившим шведскую руду в германские порты, по коммуникациям группировок противника в Курляндии, Восточной Пруссии, Данциге и, наконец, по германскому военно-морскому флоту, обеспечивавшему морские перевозки и прикрывавшему фланги своих сухопутных сил.

Задачи, выдвинутые ходом военных действий, моряки-балтийцы успешно выполнили. Почти на всех кораблях и в частях КБФ

служили наши земляки.

В экипаже гвардейской подводной лодки — минного заградителя «Л-3» (командир капитан 3 ранга В. Г. Коновалов) — служил алматинец Анатолий Петрович Бусарев. В 1943 году в возрасте 17 лет по комсомольской мобилизации он прибыл на Балтику и после учебы получил назначение рулевым на «Л-3». В первом же боевом походе, с 1 октября до 17 ноября 1944 года, рулевой Бусарев отлично нес вахту, и это содействовало общему успеху: на минах, выставленных лодкой на подходах к порту Засниц, подорвались эсминец и сторожевой корабль, а

торпедными залпами потоплены транспорт и еще один сторожевой корабль. А. П. Бусарев получил тогда медаль Нахимова.

Трудным для рулевых явился поход с 22 января по 9 февраля 1945 года. «Л-3» было приказано войти в район мыса Брюстерорт Заркау (северо-западная оконечность Земландского полуострова) и атаковать надводные корабли гитлеровцев, обстреливавшие наши части в прибрежной полосе. 3 февраля на горизонте показались крейсер и два эсминца противника, и лодка легла на боевой курс. Подойти на дистанцию залпа к крейсеру не позволило мелководье: как

только перископ показался из воды, лодку обнаружил вражеский самолет с грузом противолодочных бомб. Хорошо, что их у врага было всего четыре и все они взорвались далеко за кормой лодки. Но пока лодка уходила от бомбежки, от нее ушли вражеские корабли.

Новая встреча с крейсером и эсминцами противника произошла почти на том же месте утром следующего дня. Малая глубина и на этот раз спасла вражеский крейсер, и командир лодки решил атаковать один из эсминцев. В момент залпа под килем было всего 2 м воды, и в том, что лодка не только не всплыла на поверхность, но и удачно развернулась на обратный курс, поднырнула под второй эсминец и ушла из опасной зоны, весь экипаж увидел подлинное мастерство помощника командира Александра, боцмана Настюхина, а также рулевых и в их числе Бусарева. По возвращении на базу командующий КБФ наградил его медалью Ушакова.

Третью награду — орден Красной Звезды — Бусареву вручили за безотказную работу механизмов его заведования и точное следование лодки по заданному курсу во время второго похода 1945 года, с 23 марта по 23 апреля. В этом походе лодка выставила у берегов мины, на которых подорвались тральщик и сторожевой корабль противника. Торпедами экипаж 16 апреля потопил теплоход «Гойя» с 7 тыс. фашистов, а через два дня пустил на дно транспорт «Роберт

Мюллер».

За первые два похода медалями Нахимова и Ушакова был награжден и акустик этой же лодки родом из Шымкента Алексей Николаевич Володченко. Гвардии матрос отлично изучил приборы, своевременно обнаруживал корабли противника и определял их класс. А когда начиналась борьба за существование лодки и взрывы глубинных бомб врага следовали один за другим, когда гасло электричество и казалось, что бронированный корпус корабля разойдется по швам, Володченко откачивал воду из уравнильной цистерны, устранял повреждения, делал все, что поручалось. Едва стихали взрывы, он снова оказывался у своих приборов, чутко ловил шумы кораблей противника, и по его докладу командир принимал решения на включение электродвигателей, отрыв от грунта и всплытие. Последний боевой поход подлодки увенчался потоплением трех транспортов противника, и акустик Володченко был отмечен орденом Отечественной войны 2-й степени.

Рулевым на подводном заградителе «Лембит» служил рабочий Белоусовского рудника Восточно-Казахстанской области Михаил Дмитриевич Белоглазов. Свой последний поход «Лембит» начал 23 марта с минной постановки. На этот раз минные банки, по 3-4 мины в каждой, ставили в районе Риксхейфта. Отойдя 7-8 миль, услышали три сильных взрыва и только много лет спустя из работы западно-германского истори-

ка Ю. Мейстера узнали, что подорвались и затонули тогда три вражеских сторожевых и один противолодочный корабль.

При отходе от прибрежного фарватера матросу Белоглазову и его товарищам по боевой части пришлось выдержать настоящий экзамен на зрелость. Вертикальный руль оказался поврежденным, и лодка в любую минуту могла сбиться с курса. Пока устраняли повреждение, матрос Белоглазов перешел на аварийные методы управления рулем и лодка удержалась на курсе. Мужество и стойкость комсомольца, его быстрые и умелые действия высоко оценил командир лодки и представил к ордену Красной Звезды.

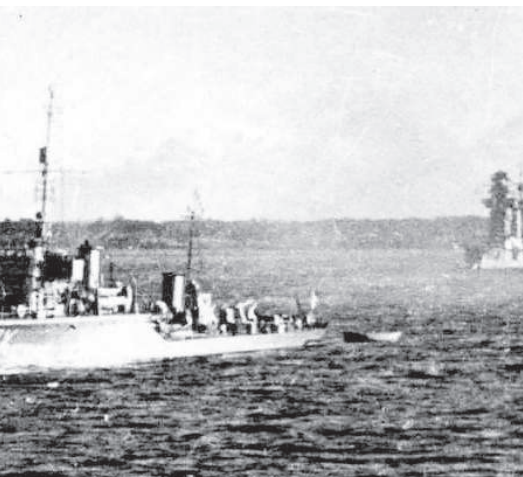
Отличным торпедистом стал колхозник из села Орловка Маркакольского района

Восточно-Казахстанской области Григорий Лаврентьевич Беляев. Он служил на подводной лодке «К-51», которой командовал капитан 3-го ранга В.А. Дроздов. Наш земляк систематически осматривал закрепленные за ним узлы и детали таких сложных устройств, какими являются торпедные аппараты, и обеспечивал их безаварийную работу, а при авральных ситуациях спокойно и быстро выполнял любое задание. Рядом с медалями «За оборону Ленинграда» и Ушакова на груди матроса появился орден Красной Звезды.

Матросом гвардейской подводной лодки «Щ-309» (командир капитан 3-го ранга П. П. Ветчинкин) служил бывший ученик средней школы Сталинского рудника Акмолинской области Леонид Ефимович Голенков.

23 февраля 1945 года лодка участвовала в блокаде Лиепай, главного порта курляндской группировки врага. В 6 часов утра вахтенный офицер обнаружил транспорт противника, двигавшийся в охранении двух сторожевых кораблей. Поднявшийся на мостик командир корабля решил не давать врагу, тоже обнаружившему лодку и осветившему ее, времени на противоторпедные эволюции и атаковать в надводном положении.

Вот тут и отличились матросы: дизели дали полный ход, и, как только транспорт оказался на линии прицела, три торпеды устремились к нему. Мощный взрыв в носовой части и в районе мостика накренил вражеское судно, и оно стало тонуть. Как выяснилось позже, это был транспорт «Геттинген» водоизмещением свыше 6 тысяч тонн. Командир бригады подводных лодок, совершивший поход с экипажем «Щуки», наградив отличившихся орденами и медалями. Матрос Голенков получил орден Красной Звезды.

Сын петропавловского железнодорожника Борис Петрович Ущев в 1937 года со 2-го курса Ленинградского института инженеров железнодорожного транспорта по комсомольскому призыву зачисляется курсантом в Военно-морское училище им. М. В. Фрунзе и после успешного окончания его в сентябре 1939 года назначается командиром торпедного катера, а в марте 1941 года — командиром звена катеров.

Чтобы понять значение боевых дел Бориса Ущева и его боевых товарищей, следует сказать, что торпедный катер того времени («Г-5») был крохотным кораблем водоизмещением всего в 17 тонн. Но мощный 1200-сильный двигатель мог развить скорость до 50 узлов (свыше 90 км в час), что позволяло экипажу, состоявшему всего из 6 человек, приблизиться к транспортам или боевым кораблям противника, чтобы наверняка поразить их своим главным и действительно грозным оружием — торпедами. Подводный снаряд имел внушительные размеры: калибр 533 мм, от 4 до 8 м длины; в нем помещался заряд весом до 560 кг, двигатель с запасом горючего, электрическими батареями или химическими реагентами (в зависимости от типа двигателя) и аппаратура самонаведения. Общий вес торпеды составлял около 2 тонн, и потому «Г-5» мог брать их на свой борт только две.

К лету 1944 года на рубке катера Б. П. Ущева красовалась звезда с цифрой «3» в центре — столько вражеских кораблей потопил он со своим экипажем. Поиск и борьба с вражескими подводными кораблями являлись главным, но не единственным назначением торпедных катеров. Только Ущев на своем катере № 23 за эти годы более 50 раз выходил на постановку мин у берегов, в порты и военно-морские базы, тщательно охранявшиеся противником, в том числе в Хельсинки. При этом катер дважды взрывался на вражеских минах, но выставил

своих свыше 1500 штук. Не раз в тех местах отмечались взрывы, однако проверить результаты было не просто, и потому список места не пополнялся.

Звено, а затем отряд Ущева принимали участие в охране перехода эскадры КБФ из Таллина в Кронштадт в конце августа 1941 года, в вывозе на Большую землю последних защитников островов Моонзундского архипелага и полуострова Ханко. Много раз катера под флагом капитан-лейтенанта ходили в глубокую боевую разведку, высаживали диверсионно-разведывательные группы на эстонской и латвийской земле, в глубоком тылу немецко-фашистских оккупантов. Верный морскому товариществу Ущев с риском для собственной жизни закрывал подбитые катера товарищей дымовой завесой, под артиллерийским огнем снимал и увозил их экипажи. Несколько раз спасал летчиков, покидавших сбитые врагом самолеты и на парашютах опускавшихся в море.

93 боевых выхода совершил наш земляк. За умелое проведение боевых операций, отвагу и мужество в боях ему последовательно вручаются два ордена Красного Зна-

мени, Отечественной войны 1-й степени, медаль «За оборону Ленинграда», а 22 июля 1944 года присваивается звание Героя Советского Союза.

Пулеметчиком торпедного катера №333 в 3-м дивизионе служил Антон Гаврилович Игнатъев, призванный из поселка Новинский Западно-Казахстанской области. Еще в 1937 года началась его служба в Вооруженных Силах. Нес он ее исправно, участвовал во многих боях и походах и последний подвиг совершил 8 мая 1945 года. Вопреки акту о капитуляции некоторые суда и корабли противника, находившиеся в порту Хель, в тот день пытались уйти на запад, чтобы сдать в плен англичанам. На сигналы застопорить машины фашисты ответили увеличением скорости. Командир катера приказал открыть огонь, и Игнатъев несколькими длинными очередями преградил путь буксиру и малому катеру. Гитлеровцы сдались в плен.

Поддержку с моря десантникам, высадившимся 26 апреля на косе Фрише-Нерунг, оказали и бронекатера Пилавской военно-морской базы. На бронекатере №325 отде-

лением пулеметчиков командовал казахстанец из Кокчетова старший матрос Азанов Федор Ефимович. С 1941 года он служил на флоте, не раз участвовал в набегах на вражеское побережье, разведывательных поисках и боях за острова Балтики. Хорошо знал цену боевого содружества. Теперь, при высадке десанта, как только фашисты стали подтягивать огневые средства и подкрепления, Азанов немедленно нажал на гашетку пулемета. Враг перенес огонь орудий на катер, и осколки повредили пулемет. Не теряя времени, моряк заменил поврежденные детали, и огневые струи снова устремились к берегу. Три огневые точки и множество солдат противника уничтожил тогда Федор Ефимович, за что был награжден орденом Отечественной войны 1-й степени.

Немало казахстанцев служило в частях ВВС, береговой артиллерии, морской пехоты и других сил КБФ. Над двумя из них — 8-й гвардейской минно-торпедной авиационной бригадой и 260-й бригадой морской пехоты — с августа 1943 года по просьбе их командования и личного состава шефствовали трудящиеся Семипалатинской и Кызылординской областей. На примерах этих соединений мы и покажем боевые дела казахстанцев, воевавших в морской авиации и морской пехоте.

Михаил Герасимович Губанов, сын крестьянина села Убинка Восточно-Казахстанской области, воином стал в 1939 году. Успешно окончив военно-морское авиационное училище им. Леваневского, он в ноябре 1942 года прибыл в 8-ю авиабригаду КБФ и получил назначение воздушным стрелком-бомбардиром в 1-ю авиаэскадрилью 73-го авиаполка. Летал на пикирующих бомбардировщиках «Пе-2» и очень скоро приобрел опыт точных бомбардировочных ударов по наземным, а потом и морским целям. Сразу после прорыва блокады Ленинграда, в обе-

спечении которого он принял активное участие, командование наградило Губанова орденом Красного Знамени. За содействие сухопутным войскам и прицельные удары по важным объектам противника в глубине его обороны четыре месяца спустя он получил вторую правительственную награду - орден Отечественной войны 1-й степени.

Непрерывно увеличивался счет уничтоженных гитлеровцев и их боевой техники. Когда начались завершающие бои на Балтике, Губанов уже был, по оценке штаба ВВС Балтийского флота, одним из восьми лучших пикировщиков флота. За отличные удары по вражеским кораблям в Лиепае, Пиллау (Балтийск), Данциге и Свиномюнде, а также по кораблям противника на путях между этими и другими портами старшему лейтенанту М.Г.Губанову указом Президиума Верховного Совета СССР 6 марта 1945 года было присвоено звание Героя Советского Союза.

Большинство казахстанцев, служивших в 260-й бригаде морской пехоты генерал-майора И.Н. Кузьмичева, занимали скромные должности стрелка, пулеметчика, командира отделения. Объединяло их, как и воинов из других районов страны, добросовестное отношение к воинскому долгу, готовность в любых условиях и любой ценой выполнить боевой приказ. Не удивительно, что все они: младший сержант Мирко Буркитбаев, рядовые Нурлан Джакопегов, Утен Есетов и другие — имели по два-три ранения и по несколько правительственных наград. За участие в десантной операции на косе Фрише-Нерунг и других последних боях на юге Балтики все они получили орден и медали СССР.

На флоте, как и в других видах Вооруженных Сил, успех боевых частей и подразделений во многом зависит от слаженной

работы подразделений боевого и материально-технического обеспечения, от людей, занятых обслуживанием техники и личного состава. Вот лишь несколько имен наших земляков, служивших в частях и на судах такого рода.

31 мину противника затрассил и уничтожил второй номер трального расчета одного из катеров-тральщиков матрос Джунусбек Алтынбаевич Джаксылыков. Моторист другого катера-тральщика, матрос из Павлодара Иван Никифорович Дворцевой, участвовал в тралении Мемеля, Штетина (Щецина) и Свиномюнде. 5000 миль оставил за кормой его катер во время траления за годы войны. Аркадий Иванович Журавлев в 1943 году оставил родной Талгар и стал мотористом тральщика на Балтике. Шел второй год его службы, когда однажды взрывом глубинных бомб, сброшенных против вражеской подлодки, вырвало несколько заклепок в аккумуляторном отсеке. Вода могла быстро залить аккумуляторы, и, чтобы не допустить этого, Журавлев сумел в исключительно неудобном месте заделать отверстия пробками. В другой раз, уже в 1945 года, по той же причине вырвало сальник с втулкой дейдвудного вала левой главной машины. Вода хлынула в трюм и стала быстро заполнять его. Комсомолец Журавлев без колебаний бросился в ледяную воду, очистил приемник воды, и с помощью помп удалось быстро ее откачать. Решительность моряка командование отметило медалью Ушакова.

Хорошо изучив закрепленные за ним механизмы и постоянно держал их в отличном состоянии моторист плавучей базы «По-

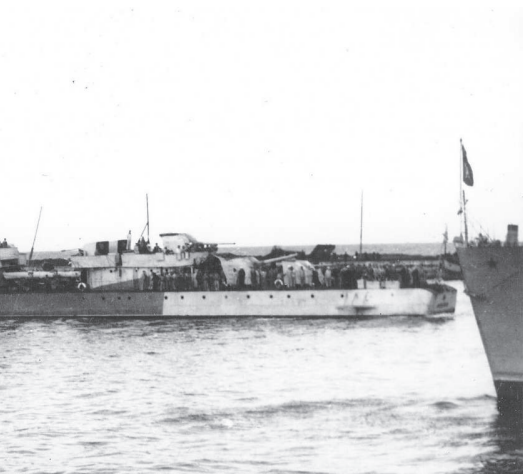
лярная звезда» уроженец села Тимофеевка Восточно-Казахстанской области Андрей Яковлевич Вальцев. Во время зарядки подводных лодок он четко и последовательно осуществлял все необходимые операции, при ремонте их активно включался в общее дело. Добросовестный труд моториста командование отметило медалью «За боевые заслуги».

Медаль Нахимова украсила грудь жителя Караганды матроса Каира Баязитова, служившего штурманским электриком одного из дивизионов подводных лодок.

Котельно-трюмный машинист береговой базы бригады торпедных катеров, бывший рабочий из Балхаша Павел Маркелович Афанасьев обеспечил быстрый и высококачественный ремонт водяных магистралей в торпедном складе и механической мастерской, а когда на ремонт становились катера, он ремонтировал оборудование в минимальные сроки. После ранения под Таллином командир стрелкового отделения Семен Васильевич Васильев, колхозник из села Пригородное Атбасарского района Акмолинской области, стал матросом судоремонтного батальона и очень скоро освоил свою новую специальность слесаря, в кругу новых друзей заслужил большой авторитет своим трудолюбием и исполнительностью, после окончания войны он стал рабочим морского завода в Кронштадте.

Это далеко не все имена, которые можно перечислить. Все воины, героически сражавшиеся за свободу нашей Родины, достойны того, чтобы память о них вечно жила в сердцах потомков.

Фархат КИНЖИТАЕВ

БАҒАНАЛЫ БАСТЫ ОРДА

6 шілде – ел бағына баланған елордамыздың туған күні. Қазір Сарыарқаның төсінде көзтартарлықтай боп бой тіккен бас қаламызға қазақстандықтар ғана емес, әлемнің түкпір-түкпірінен келгендер де тамсана қарап, сүйсінуде. Ал осыдан бірнеше ғасырлар бұрын бұл жер қандай еді?! Осыдан мыңдаған жылдар бұрын Есіл өзенінің сол жағалауында орын тепкен Қыпшақ сұлтанының әскери ставкасы жаңа ғасырда жаңарып, бой түзеген беделді бас орда болады деп кім ойлаған?!

Біздей ұрпаққа бұл Боз-оқ қаласының үйіндісін ашып, зерттеу жұмысын жүйелі жүргізілуімен жеткен тарихи мәлімет еді.

Ақмола бекінісі

Иә, тарихи зерттеулерге сүйенсек, сол кезеңде Ресей империясы отарындағы алыс мекендерін бақылайтын осындай әскери қамалдарды тұрғызып, Ақмола уездік қалашығын әскерилікке сай қорған еткен.

Басында қала емес, жай ғана қорған болған. Осы маңда қоныстанған қазақтар жылдың қай мезгілі болса да Қараөткелдің таяздау жерімен жылқы, түйе малын пай-

даланып, жаз жайлауға, қыс қыстауға көшіп-қонып жүреді екен.

Өзеннің осы тұстағы арнасын жабатын қара түсті құмнан Қараөткел пайда болған. Ал одан Нұра өзеніне қарай он сегіз шақырым жерді жұрт Ақмола деп атапты. Бұл маңда кезінде Аңырақай, Қалмаққырған мен Қарақұмда 1710-1729 жылдары болған жоңғар соғысында қыпшақтың 92 руының әскерін басқарған Тілеулі батырдың ұрпағы, Абылай

ханның беделді кеңесшілерінің бірі Нияз би жерленіпті. Кейін осы Нияз бидің кесенесінің айналасына Ақмола бекінісін салу туралы шешім қабылданғанда 1830 жылдың 28 мамырында құрылысқа Петропавлдан құрамында екі жүз адамы бар Ф.Шубиннің тобы бірінші болып шатыр тігіпті.

Осы бір ғана зиратпен әйгілі болған жерге болашақ Ақмола бекінісі аймағының әкімшілік орталығының тұрғызылатын орнын ақылдасу үшін жергілікті рулардың ақсақалдары жиналып, сонда ақсақалдар Шубинге Есілдің екі жағалауының да тұрғындарына ыңғайлы болу үшін Қараөткелде көпір салуды ұсыныпты. Офицер айтылған кеңеске құлақ түріп, 1830 жылдың 18 маусымында ақсақалдардың қол қоюымен құжат жасалып, сол бойынша Ақмола атауы өзгеріссіз қалып, бекініс салу басталыпты.

Міне, содан кейін бұл аймақта дала қорғаны құрылысының дүмпуімен 1832 жылдың 22 тамызында ресми түрде Ақмола бұйрығымен ішкі округ ашылды. Бас кезінде бұл жерде қорғаныс үшін бірнеше балшықтан, ағаштан жасалған үйлер салынады. Өзеннің жағалауында бірінші қатарда қазыналық ғимараттар мен кеңсе, лазарет пен асхана, ал екінші қатарға әскери тағайындаудағы ғимараттар, яғни, офицерлер үйі, казарма-

лар мен қару-жарақтар қоймалары орналастырылады. Сөйтіп, 1835 жылы округте 71 262 адамнан тұратын он бес болыс пен тоғыз, ағаш үйлі бір орыс поселкесі, ал бес жылдан соң бес мұнаралы көп қырлы формалы қабысқан далалық қорған салынады. Оның төменгі жағы балшықтан оқшашарға лайықтап жасалады. Бүгінде бұл қару еліміздің мұражайында сақтаулы.

Жалпы әскери-стратегиялық жағынан алып қарағанда қорған тамаша қорғалған

болып саналады. Оң жағынан – ағып жатқан Есіл, батысы мен солтүстігінде – қамысты батпақ, ал шығысында — созылған сарыдала.

Міне, сол «Қорған» қазіргі Желтоқсан мен Кенесары көшелерінің орнында, ал «Орталық мұнара» Қажымұқан Мұңайтпасов атындағы орталық стадионның орнында болыпты.

Қорған қалаға айналды

Ақмолаға Ресей мен Шығыстың сауда қатынасының көпірі іспеттес Сібір, Орал, Орта Азия көпестері қоныс аударған соң кішкене ғана қорған біртіндеп қоныстанушылар қаласына айнала бастады. Сөйтіп, Ресей империясының 1862 жылғы 7 мамырындағы шешімімен Ақмола станицасына қала мәртебесі беріледі.

Ал 1868 жылғы жарлыққа байланысты Ақмола, Көкшетау, Петропавл, Омбы, Атбасар сияқты бес уезден тұратын Ақмола облысы боп құрылып, сол жылдардың талаптарына сай облыстың елтаңбасы бекітіледі.

Мұндағы халық та біртіндеп өсе бастайды. 1869 жылдың өзінде бұл жерде 5122 адам, 1910 жылы 13000-дай адам тұрғын болса, 1916 жылы облыс тұрғындарының саны бір жарым миллионға жеткен. Жергілікті тұрғындармен қатар, басқа да ұлттардың 228 мыңға жуық өкілі және шамамен 1 миллионға жуық Ресей мен Украинадан қоныс аударушылар да болған.

Біртіндеп қаланың дамуына да қан жүгіреді. Мысалы, сол кездері бой көтерген үйлерді елорданың ескі орталығында көруге болады. Ал білім беру жүйесінде 1898 жылы облыста 3 қалалық, 12 шіркеу мектебі және бірнеше ауыл шаруашылық училищесі болыпты.

Кеңес кезіндегі Целиноград

Кеңес өкіметі кезінде Ақмоланың аясы кеңейіп, ол (1939 жылдың қазан айында) облыс орталығына айналды. 1941-1945 жылдарында оның ересек тұрғындардың

барлығы әуе қорғанысы және химия қорғанысы дайындығынан, ал 16 мен 50 жас аралығындағы ерлер міндетті түрде әскери дайындықтан өтіпті. Бұл туралы мәліметтерді Ақмола қалалық атқару комитетінің қалада әскери құрылымды қабылдау және орнықтыру туралы, қызыл әскерге жылқы жіберу туралы сақталған құжаттардың түпнұсқалары шындыққа шығарып береді.

Сол жылдардың санағы көрсеткендей, 1945 жылдың басында он мың ақмолалықтар әуе қорғанысы мен химия қорғаны дайындығынан өткен. Ал 9172 адамды әскери іске баулыған. Жергілікті әуе қорғанысы штабы құрылып, қорғаныс топтары да дайындалып, ОСОАВИАХИМ және Қызыл Крест тобы да белсенді жұмыс атқарыпты. Осылайша Ақмола қазақстандық әскери бөлімшелердің құрылуында және соғыс жылдарында маңызды рөлге ие болған.

Ал тың жерлерді игеру жылдары Ақмола облысы елдің ең маңызды астықты аймағына, ауылшаруашылығы, машина құрылысы орталығына айналды. 1960 жылғы 26 желтоқсанда тың өлкесін құру туралы Жарлық шығып, 1961 жылы қаланың аты Целиноград болып өзгертіледі. Ресми түрде 1962 жылы бекітілді.

Осы жылдары Қазақстанда тың өлкесін құру, оның астанасын Целиноград қаласы жасау идеясы белең алды. Ресми деректерге сүйенсек, сол кездері

қала орталығы мен вокзал ауданындағы көзге ілінер Сталин кезіндегі бірнеше үй мен коммуналқаға айналған көпес үйлерден басқа ғимарат болмаған.

Ең бірінші болып қазіргі Бейбітшілік көшесі, (ол кездегі атауы – Мир) қайта құрылады. Ескі үйлердің орнына биік жаңа үйлер бой көтере бастайды. Қалада саябақ, сквер мен мәдени орталықтар салынады. Мәселен, Темір жолшылар мәдениет орталығы салынды. Кейін атауы бірнеше рет өзгертіліп, қазір «Жастар театры» деп аталады.

Біртіндеп Целиноград машина жасау, түсті металдарды өңдеу, жеңіл өнеркәсіп, астық өндірісі орталығына айналады. 1960 жылдардың басында қалада институттар ашыла бастайды. Ең бірінші педагогика институты, кейін медициналық институт ашылады. Бастапқыда бейімделген ғимараттарда орналасты. 1963 жылы қалада «Тың игерушілер» сарайы (бүгінгі Астана концерт залы) тұрғызылды. Сыйымдылығы 2355 адамға жоспарланған

бұл ғимарат салыстырмалы түрде алғанда Кремльдегі Съездер сарайынан кейінгі екінші орында тұратын. Кейін 1975 жылдың 20 наурызында 1200 көрерменге арналған Жастар сарайы тұрғызылады.

Осылайша, біртіндеп қала танымастай өзгере бастайды.

Ақмола Астана атанды

Ел тәуелсіздік алғаннан кейін 1992 жылы Целиноград қаласы мен облысы қайтадан байырғы атауымен Ақмола атанды. Сөйтіп, ҚР Жоғарғы Кеңесі төралқасының 1992 жылғы 6 шілдедегі «Орал, Целиноград, Шымкент облыстары мен Целиноград қаласының тарихи атауларын қалпына келтіру туралы»

қаулысына сәйкес қаланың тарихи атауы қайта қалпына келтіріледі.

Астананы көшіру туралы ойын алғаш рет 1994 жылы 6 шілде де елдің Жоғарғы Кеңесінің сессиясында Тұңғыш Президент ортаға салды. Қабылданды.

Астананы ресми көшіру 1997 жылғы 10 желтоқсанда жүзеге асты.

Президенттің 1998 жылғы 6 мамырдағы Жарлығымен Ақмоланың атауы Астана болып өзгертілді. Ал оның халықаралық тұсаукесері 1998 жылғы 10 маусымда өтті.

Мәртебелі Астана болды

Уақыт өте келе, мәртебесіне сай Астана да әлемдік деңгейде танылды. Мәселен, 1998 жылы ЮНЕСКО шешімі

Астана қаласын «Бейбітшілік қаласы» деген атауға сай деп танып, медальмен марапаттады. Бразилияда өткен дүниежүзілік байқауда әлем бойынша 12 жас қаланың ішінен Астана жоғары атақты иеленді. Астанадағы терең әрі кең көлемді өзгерістер әлемдік ұйымдар назарынан тыс қалмады. 1999 жылдың шілде айында елордамыз ЮНЕСКО-ның «Әлем қаласы» сыйлығына ие болды. 2003 жылы әлемдік «Moody's Investors Service» рейтингтік агенттігі қаламыздың кредиттік рейтингісін Ba3 –тен (тұрақты) Ba1 –ге (оң) дейін, бірден екі деңгейге көтерді.

Бүгінде елордамызды Мәскеу, Минск, Киев, Кишинев, Ташкент, Рига, Тбилиси, Баку, Каир, Исламабад, Берлин, Буда-

пешт, Варшава, Вильнюс, Анкара, Гданьск (Польша), Ушак (Түркия), Бангкок (Таиланд), Сеул (Корея Республикасы), Амман (Иорданиялық Хашимит Корольдігі) секілді әлемнің жиырма қаласымен достық және бауырластық қарым-қатынастар тығыз байланыстырады.

2000 жылдан бастап Қазақстан елордасы Астана Мәскеу, Минск, Бішкек және тағы да басқа ЕурАзЭҚтің ірі қалалары мүшелік ететін, әлеуметтік және іскерлік қатынас саласында беделді ұйым болып саналатын Астаналар мен ірі қалалар халықаралық Ассамблеясына (ХҚА) мүше болды.

Осылайша ел Астанасы саяси, экономикалық-іскерлік қарым-

қатынастар мен рухани келісімнің негізгі ордасына айналды. Алғашқы жылдары қаламызға келген қонақтарымыз да осыған көз жеткізді. Мәселен, 2001 жылы Астанаға келген Рим папасы Иоанн Павел II ұшақтан түскен бойда: «Мен ұлтаралық бейбітшілікке жол ашқан осы жерді үлкен толғаныспен сүйіп отырмын», – деп өз қуанышын жеткізген еді. Ал бір жылдан соң Астанаға табан тіреген БҰҰ-ның Бас хатшысы Кофи Аннан Қазақстанның жаңа елордасын көріп, оның өсу деңгейіне таңғалғаны бар.

Аз да болса, азығы мол, жемісі көп осы жылдар ішінде Астана беделі мен қуаты асқан, әлемге өз үлесін қосқан жасампаз қалаға айналды. Жылдар жылжыған сайын жоғары жетістіктерге жетіп, әлемдік қауымдастықты таңғалдырды. Бұл ретте, ең шоқтығы биік, әлемдік деңгейдегі алқалы жиын – 2010 жылғы ЕҚЫҰ-ға мүше елдердің Астана саммиті, одан кейінгі Азиаданы айтуға болады. Бұдан кейінгі 2012 жылы елордамыз күллі түркі дүниесінің мәдени астанасы мәртебесін абыроймен алып шыққанын атамай кете алмаймыз.

Жыл сайын еселенген кейінгі шараның ішінде ел әскерінің әлеуетін танытып, Қарулы Күштеріміздің қауқарын паш еткен әскери шерулерді, халықаралық әскери көрмелерді және бірегей шараларды да айта кеткеніміз абзал.

Мұнан өзге, әлемге 2017 жылғы «ЭКСПО» көрмесі, жаһанды жарастырған Астана саммиті елордамызды келісімнің, ынтымақтастықтың орталығы ретінде танытты.

Елбасының құрметіне аталды

Жиырма бес жыл ішінде Ақмола Астанаға, Астана басты ордаға айналды. Мұның бәріне Тұңғыш Президент Нұрсұлтан Назарбаевтың салиқалы саясаты мен жасампаз істерінің арқасында жеткеніміз хақ. Содан да болар, Елбасы десе елорда, елорда десе Елбасының есімі қоса айтылып, ел санасында ажырамас ұғымға айналды. Мұны 2019 жылдың 20 наурызында Парламенттің қос палатасының бірлескен отырысында Қазақстан халқына ант беру рәсімінде Қасым-Жомарт Тоқаев тілге тиек етті.

«Жаңа елордамыздың бой көтеруіне Тұңғыш Президентіміздің сіңірген еңбегі ерекше. Астананың құрылысы Елбасының тарихи ерлігі саналады. Бас қаламыз Тәуелсіз еліміздің шынайы бет-бейнесіне, халқымыздың мақтанышына айналды. Елорда жаңа мемлекеттің идеологиясы

ретінде киелі ұғымға ие болды» дей келе ол: «Елбасының саяси мұрасын жадымыздан шығармай, қадір тұтып, Нұрсұлтан Әбішұлы Назарбаевтың тарихи еңбегіне лайықты құрмет көрсетуіміз қажет. Елбасының халқымызға және әлемдік қоғамдастыққа сіңірген ерен еңбегі мен ұлы есімін мәңгі есте сақтауымыз керек», деп, өзінің бірқатар ұсынысын ортаға салды.

«Біздің елордамыз оның есімін иеленіп, Нұрсұлтан аталуы тиіс. Мұндай ұсыныс парламентшілер тарапынан Қазақстан Республикасының Тәуел-сіздігіне орай 2016 жылы 23 қарашада қабылданған Декларацияда айтылған болатын, деді.

Сол күні Президент Қасым-Жомарт

Тоқаевтың ант беру рәсімінде айтқан Астана қаласын «Нұр-Сұлтан» деп өзгерту жөніндегі ұсынысын Парламент палаталары да көпке созбай бірден қарады. Ата Заңға сай Үкімет Астананың атауын өзгерту туралы түзету енгізу үшін республикалық референдум өткізу туралы Қазақстан Президентіне ұсыныс жасады. Президент оны

референдумға шығармай, Парламент қарауына жіберу туралы бірден шешім қабылдады. Мұны Конституциялық Кеңес қолдады. Ұсынылған түзетулерді Президент әкімшілігі басшысының орынбасары да құптады. Қос палаталы Парламенттің депутаттары да Заң жобасын қарап, бір ауыздан мақұлдады.

Ал, 23 наурыз күні (2019 жылы) ҚР Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев Астананың атауын ауыстыру туралы Жарлыққа қол қойды. Сөйтіп Қазақстан Республикасының астанасының атауы ресми түрде Нұр-Сұлтан қаласы деп өзгертілді.

Міне, осылайша жиырмадан астам жылда көпті тоғыстырған басты орда бүгінде Нұр-Сұлтан қаласына айналды. Бағаналы басты ордамызға айналған Нұр-Сұлтанның келешегі кемел болсын деген ниет бар. Елді игілікке бастаған елордамыздың еңсесі биік, тұғыры берік, болашағы жарқын болатынына кәміл сенімдіміз.

Рима ӘБЕУОВА

Ұлы дала әскері – Тәуелсіздік тірегі!

2021

АЙЫБЫН

Республиканский
военно-аналитический журнал